Вільям Шекспір

Ромео і Джульєтта

З англійської переклав ВАСИЛЬ МИСИК.

Дійові особи

Ескалус — герцог Веронський.
Парис — молодий вельможа, родич герцогів.
Монтеккі, Капулетті — голови двох ворожих домів.
Дядько Капулетті.
Ромео — син Монтеккі.
Меркуціо — родич герцога і друг Ромео.
Бенволіо — небіж Монтеккі й друг Ромео.
Тібальдо — небіж пані Капулетті.
Отець Лоренцо — францисканець.
Отець Джовані — чернець того ж ордену.
Балдасаро — слуга Ромео.
Грегоріо, Сансоне — слуги Капулетті.
П’єтро — теж слуга Капулетті.
Абрамо — слуга Монтеккі.
Аптекар.
Троє музик.
Хор.
Хлопець; паж Парисів; урядовець.
Синьйора Монтеккі — дружина Монтеккі.
Синьйора Капулетті — дружина Капулетті.
Джульєтта — дочка Капулетті.
Мамка Джульєттина.
Міщани веронські; родичі й родички обох домів; маски, сторожа, вартові й почет.
Місце дії — протягом більшої частини п’єси — у Вероні; раз, у п’ятому акті, у Мантуї.

Пролог

Два доми, рівно поважáні й славні,
в Вероні красній, місці наших дій,
знов починають свої чвари давні
й чужою кров’ю кроплять розлад свій.

З лон тих домів — рокована, нещасна —
коханців пара у життя іде,
і їх загибель — люта, передчасна —
край ворожнечі батьківській кладе.

Любов, що їм життя розбити має,
і довга ворожнеча двох родин,
що тільки з смертю їх дітей сконає,

за дві години наш перейдуть кін.

Прислухайтеся ж вухом небайдужим,
ми працею всі вади надолужим.

АКТ ПЕРШИЙ

СЦЕНА 1

Майдан

Входять Сансоне й Грегоріо, озброєні мечами та щитами.

Сансоне

Кажу ж, Грегоріо, ми не потерпимо знущання.

Грегоріо

Авжеж, хай нам перше руки й ноги потерпнуть.

Сансоне

Адже ми потерпаємо від гніву, кажу.

Грегоріо

Гляди лишень, поки живий, щоб тобі горлянка не отерпла.

Сансоне

Я швидко рубаю, як хто мене зрушить.
Грегоріо
Тільки що не швидко тебе зрушиш.
Сансоне
Собака з дому Монтеккі зрушить мене.
Грегоріо
Рухатись — кидатись, а бути хоробрим — стояти. Тим-то, коли ти зрушишся, ти кинешся навтіки.
Сансоне
Собака з того дому зрушить мене, щоб я став. Я стану під стіну проти якого завгодно чоловіка чи то дівки з дому Монтеккі.
Грегоріо
По цьому ж то й знати, що ти безсилий раб. Бо тільки безсилий тулиться до стіни.
Сансоне
Правда. Тим-то жінок завжди й припирають до стіни, що вони — слабші сосуди. Тому-то я чоловіків Монтеккі відпихатиму від стіни, а дівчат припиратиму до стіни.
Грегоріо
Сварка йде між нашими панами, а ми ж їхні слуги.
Сансоне
Все одно, я покажу себе тираном. Воювавши з чоловіками, буду лютий до дівчат: стинатиму їм голови.
Грегоріо
Голови дівчатам?
Сансоне
Еге, дівчатам або ж їхньому дівоцтву; розумій, як хочеш.
Грегоріо
Зрозуміють ті, кого це торкатиметься.
Сансоне
Я торкатимусь їх, поки стою на ногах. Адже відомо, що з мене добрий шмат м’яса.
Грегоріо
Добре, що не риби, бо була б з тебе тараня. Ну, виймай своє начиння: он ідуть двоє з дому Монтеккі.

Сансоне
Моя зброя наголо. Зачепи, а я заслоню тебе ззаду.
Грегоріо
Як! Повернешся задом та й втечеш?
Сансоне
Не бійся мене.
Грегоріо
Ще б пак: мені тебе боятися!
Сансоне
Нехай за нами буде право: хай вони почнуть.
Грегоріо
Я нахмурюсь, проходячи мимо! Хай вони думають, що хочуть.
Сансоне
Ні, що посміють. Я покажу їм дулю. Буде ганьба для їх, коли вони це стерплять.
Входять Абрамо і Балдасаро.
Абрамо
Це ви показуєте дулю, синьйоре?
Сансоне
Я показую дулю, синьйоре...
Абрамо
Це ви нам показуєте дулю, синьйоре?
Сансоне
(стиха до Грегоріо)
Чи буде право з нашого боку, як я скажу — еге?
Грегоріо
Ні.
Сансоне
Ні, синьйоре, я не показую вам дулі, синьйоре. Але я показую дулю, синьйоре.
Грегоріо
Ви чіпляєтесь, синьйоре.
Абрамо
Чіпляюсь? Ні, синьйоре.
Сансоне

Коли чіпляєтесь, синьйоре, я готовий. Я служу такому панові, як і ви.
Абрамо
Але не кращому.
Сансоне
Нехай так, синьйоре.
Грегоріо
(стиха до Сансоне, помітивши вдалині Тібальдо)
Скажи — кращому: он іде один з роду мого пана.
Сансоне
Так, кращому, синьйоре.
Абрамо
Брешеш!
Входить Бенволіо, оподаль.
Сансоне
Виймайте ж мечі, коли ви не баби.— Грегоріо, пригадай свій разючий удар.
(Б’ються)
Бенволіо
Розійдіться, дурні! Сховайте мечі. Ви не знаєте, що робите.
Відбиває їхні мечі.
Входить Тібальдо.
Тібальдо
Як! Зняти меч між хлопів легкодухих?
Оглянься, Бенволіо, і смерть зустрінь.
Бенволіо
Я мир встановлюю. Сховай свій меч,
або допоможи розборонити.
Тібальдо
З мечем про мир? Ненавиджу це слово,
як пекло, всіх Монтеккі і тебе.
Тримайся ж, боягузе!
(Б’ються)
Входять кілька осіб з обох домів і вмішуються в бійку. Потім входять кілька городян з киями та алебардами.
1-й городянин

Київ, списів! А бийте їх! Трощіть!
Геть Капулетті! Геть усіх Монтеккі!
Входить Капулетті в халаті, з синьйорою Капулетті.
Капулетті
Що це за гук? Мій довгий меч, агей!
Синьйора Капулетті
Ні, костур, костур! Нащо меч тобі?
Капулетті
Мій меч, кажу! Прийшов старий Монтеккі
й махає лезом на ганьбу мені.
Входить Монтеккі з синьйорою Монтеккі.
Монтеккі
Поганче Капулетті! А пустіть-но!
Синьйора Монтеккі
Й на крок до ворога не підпущу.
Входить герцог з почтом.
Герцог
Підданці буйні, миру вороги,
що леза умочили в кров сусідську,—
чи чуєте? Ви, люди, ви, звірюки,
що гасите вогонь своєї злоби
червоними струмками з власних жил,—
під страхом кари, із кривавих рук
на землю киньте ненаситну зброю
й почуйте гнівний вирок свого князя!
Три бучі, вами із пустого слова
ізняті, Капулетті та Монтеккі,
мир наших вулиць турбували тричі;
і змушували мешканців Верони
скидати з пліч своє вбрання поважне,
й старі списи, від миру ржаві, взявши,
ненависть вашу ржаву розчіпляти.
Коли стривожите ви знову місто,
життям тоді заплатите за мир.
А поки що — розходьтеся усі.

Ти, Капулетті, йди за мною слідом,
а ти, Монтеккі, прийдеш по обіді
довідатись про призвіл мій в цій справі
у давній Город, у міське судище.
Ще раз: під страхом смерти всі розходьтесь.
Виходять герцог з почтом. Капулетті, синьйора Капулетті, Тібальдо, городяни й слуги.
Монтеккі
Хто сварку давню знов тут розпочав?
Скажи, небоже, як вона зчинилась?
Бенволіо
Тут слуги супротивника і ваші
рукопаш бились, як сюди прийшов я.
Я вийняв меч..., щоб розвести їх. Раптом
з мечем готовим надійшов Тібальдо —
і, викликаючи мене, махав
мечем над головою й різав вітер,
що з марних помахів свистів глузливо.
А поки ми ударами мінялись,
набігли люди й стали битись поряд,
аж поки герцог нас розборонив.
Синьйора Монтеккі
А де ж мій син? Чи хто про нього чув?
Я рада, що в цій бучі він не був.
Бенволіо
Ще за годину перед тим, як сонце
проглянуло з вікна свого на сході,
тривожний дух погнав мене із хати.
Гуляючи між фігових дерев
в гайку на західному боці міста,
я сина вашого тоді побачив.
Пішов до нього. Та, мене уздрівши,
у сховок гаю він скоріш прокрався.
Я ж, мірячи його чуття своїми,
що в марних пориваннях знемагали,

занадто стомлений для товариства
за настроєм своїм, а не його,
йдучи, минув того, хто втік від мене.
Монтеккі
Там часто вранці бачили його,
як він сльозами збільшує росу
і додає до хмар зітханням хмари.
А тільки сонце, всім привітне, має
розсунути на сході щонайдальшім
над постіллю Аврори тінні шати,
тікає геть від світла син мій журний
і замикається один в кімнаті
і вікна запинає й денне світло
вигонить, щоб зробити штучну ніч.
Недобре настрій цей скінчитись може,
хіба що рада добра допоможе.
Бенволіо
Шляхетний дядьку, знаєте причину?
Монтеккі
Ні, я дізнатися не зміг від нього.
Бенволіо
Чи ви хоч раз на нього натискали?
Монтеккі
І сам і через друзів натискав,
та він же сам своїм чуттям порадник,
і сам собі — не знаю вже, чи вірний,—
але такий закритний потаємець,
такий для зору інших неприступний,—
як брость, підтята черв'яком зажерним,
не встигши розгорнутися в повітрі
й свою красу для нього присвятити.
Якби причину смутку нам узнати,
то знали б ми, де ліків діставати.
Входить Ромео, оподаль.
Бенволіо

Іде Ромео. Відступіться поки.
Довідаюсь або прийму мороки.
Монтеккі
Бажаю успіху тобі, щоб скоро
почув ти сповідь. Ми ж ходім, синьйоро.
Виходять Монтеккі та синьйора Монтеккі.
Бенволіо
Із добрим ранком, брате.
Ромео
Чи ще рано?
Бенволіо
Дев’ята.
Ромео
В смутку довшають години.
То батько мій пішов так швидко звідси?
Бенволіо
Він. Що ж за смуток час Ромео довжить?
Ромео
Того, що час скорочує, відсутність.
Бенволіо
Любов?
Ромео
Ні.
Бенволіо
Нелюбов?
Ромео
Її неласка до мого кохання.
Бенволіо
О, чом любов, така на позір ніжна,
тираном обертається жорстоким!
Ромео
О, чом із запиналом на очах,
любов собі де хоче бачить шлях!
Де ми обідаєм? О! Хто тут бився?
Ні, не кажи, про все це я вже чув.

Багато злоби тут, любові ж більше.
Любов ненавидить, ненависть любить!
О річ, найперше створена з нічого,
легкий тягар, поважна легковажність!
Понівечений хаос форм прекрасних!
Перо із олива, вогонь холодний,
сон явний, що не є те, що він є.
Така любов моя, мені нелюба.
Ти не смієшся?
Бенваліо
Ні, я скорше пла́чу.
Ромео
О, серце добре, чом?
Бенволіо
Над серцем брата.
Ромео
Що ж, це любови власть проклята,
з грудей важкого суму ніде діти.
Мені ти радиш смуток притлумити
твоїм: та приязнь, що явив ти, друже,
ще більше серце пригнітить недуже.
Любов — це дим, що в’ється з уст зітханців,
очищена ж — огонь в очах коханців.
А збурена — це сліз любовних море.
А ще любов — обачне божевілля,
гірка отрута й животворне зілля.
Прощай же, брате.
Бенволіо
По дорозі нам.
Образиш ти мене, як підеш сам.
Ромео
Ет! Я стерявся. Тут мене немає.
Це не Ромео, ні. Він десь блукає.
Бенволіо
Скажи не в жарт, хто ж та, кого ти любиш?

Ромео
Як же скажу, — стогнанням?
Бенволіо
Не стогнанням; скажи мені без жартів.
Ромео
Ти скласти заповіт скажи слабому:
лиха порада в лихові такому.
Без жартів, брате: я кохаю жінку.
Бенволіо
То ж я не схибив, як отак подумав.
Ромео
Меткий стрілець. І ще додам я: гарну.
Бенволіо
Як гарна ціль — то й легше поціляти.
Ромео
Ти схибив, бо вона неподоланна,
бо зважна й неприступна, як Діана.
Вона в дівоцтві чистім — як у зброї.
Дитячий лук любові — ніпощо їй.
Облоги слів любовних уникає,
очей вогненних нападу не терпить
і злота, що й святим страшне, не хоче.
Багата на красу, та бідна тим,
що з нею щезне й скарб її, як дим.
Бенволіо
Чи жити в цноті заклялась довіку?
Ромео
В повстримності нестриманість велику
являє — й личко в’ялючи дівоче
красу й в нащадків одібрати хоче.
Вона прекрасна й мудра. Мудро-гарна —
й тому моя любовна мука марна,
Навіки зареклась вона кохати.
Я вмер, але живу, щоб це сказати.
Бенволіо

Піддайсь мені: забудь про неї зовсім.
Ромео
О, так навчи ж мене її забути!
Бенволіо
Ти тільки волю дай своїм очам,
до іншої краси пригляньсь.
Ромео
Та цим
я тільки знов її красу прикличу.
Щасливі маски — личка пань цілують
і, чорні, про красу під ними свідчать.
Той, хто осліп, ніколи не забуде
безцінних скарбів страченого зору.
Красуню покажи мені найкращу —
її краса для мене буде тільки
листом про ту, що краща від найкращих.
Прощай: забути не навчиш, хоч що там!
Бенволіо
Хоч борг сплачу, а хоч умру банкротом.
Виходять.

СЦЕНА 2

Вулиця.
Входять Капулетті, Парис та слуга.
Капулетті
Однакова пеня Монтеккі в’яже,
як і мене. Гадаю, що й не тяжко
таким старим, як ми, триматись миру.
Парис
Ви в нас обидва у великій шані.
Жаль, що в незгоді ви жили так довго.
Що ж ви відкажете мені, синьйоре?
Капулетті
Скажу лиш те, що перше вам казав.
Моя дочка ще не бувала в світі:

їй чотирнадцяти немає повних.
Хай одцвітуть ще зо два літа, поки
вона достигне й війде в шлюбні роки.
Парис
Є матері щасливі й між молодших.
Капулетті
Почавши рано, рано й повсихали.
Мої надії всі земля пожерла.
Дочка — грунтів моїх майбутня пані.
Добийтеся ж взаємности палкої.
Моя бо згода — частка доччиної.
Я зважу тільки на її обрання,
і голос свій віддам їй без вагання.
По давньому звича́ю в мене в домі
на бенкет сюніч зійдуться знайомі,
найбільш улюблені. В тім колі простім
ви будете для нас бажа́ним гостем.
Там сюніч зорі наші посхожають,
ті, що нам ночі темні осявають.
Розвагу ту, ту молоду забаву,
що любить молодь, як зиму кульгаву
вигонить квітень, теплих днів початок,—
ви знайдете між пуп’янків-дівчаток
в моєму домі. Йдіть же, роздивляйтесь,
і в тій, що краща над усі, кохайтесь.
Моя дочка між ними не остання,
хоч і не гідна вашого обрання.
Ходім же.— Нумо, хлопче, скільки гону
з цим папірцем біжи через Верону,
всіх списаних отут знаходь (даючи папірець) —
нагадуй,
що я вітати їх сьогодні радий.
Виходять Капулетті й Парис.
Слуга
Познаходити тих, що списані отут? Тут написано, щоб швець дбав про

аршин, а кравець про шило, а рибалка про пензель, а маляр про сіті. Мене ж послали познаходити тих персон, що їх імення посписувані отут, хоч я неможу дошукатись, які ж саме ймення понаписував тут писака. Треба вдатись до вченого. — В добрий час!

Входять Бенволіо та Ромео.

Бенволіо

Вогнем вогонь же може загаситись,
одну печаль поменшує ж бо друга.
Закрутишся — спіши назад крутитись.
Одну журбу лікує інша туга.
Старої легко здихатись отрути,
коли натомість іншої здобути.

Ромео

Твій подорожник тут поміг би дуже.

Бенволіо

Від чого?

Ромео

Ти ж зламав собі гомілку.

Бенволіо

Чи ти в умі, Ромео?

Ромео

В умі, хоч скутий гірш як божевільний,
в темниці темній, замкнений без хліба,
замучений... Добривечір, мій хлопче.

Слуга

Добривечір. Чи пан читати вміє?

Ромео

Так, власну долю у своїм нещасті.

Слуга

Певне, ви навчилися цього без книжки.
Коли ваша ласка, то, може, ви вмієте читати
те, що бачите?

Ромео

Так, якщо літери та мову знаю.

Слуга

Ви чесно відповідаєте. Бувайте здорові!
Ромео
Стривай, я вмію.
Читає
"Синьйор Мартіно, його дружина та доньки. Граф Ансельм зі своїми красними сестрами. Пані вдова Вітрувіо. Синьйор Пляченціо з любими племінницями. Меркуціо та його брат Валентин. Мій дядько Капулетті, його дружина та доньки. Моя вродлива племінниця Розаліна. Лівія. Синьйор Валенціо та його брат у перших Тібальдо. Лючіо та жвава Гелена". Хороше зібрання. Куди ж їх просять?
Слуга
Нагору.
Ромео
Куди?
Слуга
На вечерю до нашого дому.
Ромео
Чийого дому?
Слуга
Мого пана.
Ромео
Було б мені про це спитатись перше!
Слуга
Та я скажу вам і без питання. Мій пан — великий багатій Капулетті, і коли ви не з дому Монтеккі — то приходьте, будь ласка, вихилити кухлик вина. Бувайте здорові.
Виходить.
Бенволіо
На давній учті Капулетті буде
серед уславлених красунь Верони
і Розаліна, що її ти любиш.
Ходімо. Там красу тобі вкажу я:
поглянь на неї тільки краєм ока —
й побачиш ти, що лебідь твій — сорока.
Ромео

Коли побачить зір, як він нікчемно
одурений — не сліз, вогню струмки
хай ллють. Хай, топлені не раз даремно,
як зрадники, згорять єретики.
Довічне сонце від початку світу
не слало ще такій красі привіту.
Бенволіо
Вона ж не мірялась ні з ким красою,
урівноважена в очах з собою,
На ці віси криштальні дай лиш згоду
покласти їй напроти іншу вроду,
що я сьогодні покажу на святі —
й зостанеться краса твоя при втраті.
Ромео
Я йду. Та щоб не дивом засліпитись,
а сяєвом краси моєї впитись.
Виходять.

СЦЕНА 3

Кімната в домі Капулетті.
Входять синьйора Капулетті й мамка.
Синьйора Капулетті
Поклич мою дочку до мене, мамко.
Мамка
Клянусь дівоцтвом у дванадцять літ,
я кликала її. Ягнятко! Пташко!
О боже мій! Де ж це дівча? Джульєтто!
Входить Джульєтта.
Джульетта
Хто кличе?
Мамка
Мати.
Джульєтта
Я прийшла, синьйоро.
Що ви накажете?

Синьйора Капулетті
Річ ось в чім.— Вийди на хвилинку, мамко,
ми побалакаєм.— Вернися, мамко:
я здумала, що це й тебе обходить.
Ти знаєш, моя донька в красних літах.
Мамка
Їй-право, я злічу їх за годину.
Синьйора Капулетті
Немає чотирнадцяти.
Мамка
Зубів.
Я ставлю чотирнадцять — хоч у мене
їх тільки четверо — це правда. Скільки
лишилося до Пе́тра?
Синьйора Капулетті
Тижнів зо два.
Мамка
Так чи інак, а саме уночі
Під Пе́тра — сповниться їй чотирнадцять.
Вона з Сусаною — нехай царствує! —
однолітки. Тепер Сусана в бога.
Вона була для мене надто добра.
Кажу ж, під Пе́тра чотирнадцять буде.
Що буде — далебі, я пам'ятаю.
Це ж одинадцять літ від землетрусу,—
її я відлучила від грудей
якраз в той день — цього я не забуду.
Я полину тоді до пипки клала,
на сонці сидя під голубником.
А ми у Мантуї були із паном.
О, це я пам’ятаю! Я й кажу:
полин на пипці в мене скуштувавши,
дурненьке, гіркість враз воно відчуло.
Та так розсердилось тоді на цицьку!
Трісь — чую — голубник! Я вмить звелася

й пошкандибала геть.
Було це одинадцять літ тому.
Вона й стояла вже — ні, от вам хрест,
вона вже бігала й бродила всюди,
бо якось то була набила й лоба.
Мій чоловік — земля йому пером,
він веселун був — взяв її до себе —
"Що,— мовив,— ти упала личком? Станеш
розумною, то падатимеш навзнак.
Так, Джулю?" А воно — ось вам пречиста —
умить затихло й відказало: "так".
Дивіться ж, як тепер той жарт справдився.
Хоч літ із тисячу ще проживу,
цього я не забуду. "Джулю, так?" — він мовив.
Дурненьке стихло й відказало: "так".
Синьйора Капулетті
Ну, годі. Замовчи тепер, будь ласка.
Мамка
Еге ж, я не могла не засміятись,
коли воно сказало, стихши: "так".
Проте, ручусь, воно собі набило
так як з ядерце півникове гулю,—
страшний удар. Та й ну чимдуж ридати.
"Що,— мовив чоловік,— упала личком?
як виростеш, то падатимеш навзнак".
Воно затихло й відказало: "так".
Джульєтта
Затихни й ти, будь ласка, мамко, чуєш?
Мамка
Мовчу, мовчу. Хай бог тебе боронить,
ти між годованців моїх — найкраща.
Діждусь лише весілля —
і тоді я заспокоюся.
Синьйора Капулетті
Тож про весілля

я і прийшла порадитись. Джульєтто,
скажи, що думаєш ти про заміжжя?
Джульєтта
Про честь таку мені б не сниться ще.
Мамка
Честь! Та не я б сама тебе кормила,
сказала б: з цицьки виссала ти розум.
Синьйора Капулетті
Подумай про заміжжя. У Вероні
жінки й молодиці є, шани гідні,
що стали матерями. Я, здається,
в твої літа вже матір'ю твоєю
була, а ти дівуєш. Та — коротше:
красунь-Парис руки твоєї просить.
Мамка
От пара, панно! Буде в тебе муж
на цілий світ. Та що: неначе з воску!
Синьйора Капулетті
В Вероні квітів кращих не буває.
Мамка
Та він же справжня квітка, присягаюсь.
Синьйора Капулетті
Що скажеш? Чи полюбиш ти його?
Ти між гістьми його побачиш сюніч.
Мов книгу, вид його читай — і знайдеш
на нім красою виписану втіху.
Там риси всі у згоді пробувають,
одна одну взаємно прикрашають.
А що неясне в книзі тій відзначиш,
на берегах очей його побачиш.
Це книга неоправлена любовна.
З оправою — краса в ній буде повна.
Так, як у морі риба є,— буває —
краса в собі іще красу ховає.
Усі закохані в цій книзі славній.

Як застіжки — із золота й слова в ній.
Коли з багатством тим тебе з’єднати,
не матимеш і ти для себе втрати.
Мамка
Утрати? Де ж: від мужа жінка пухне.
Синьйора Капулетті
Скажи, Парис хоч трохи до вподоби?
Джульєтта
Я спробую, коли поможуть спроби,
вподобати. Та глибше я не гляну,
аніж на те від вас наказ дістану.
Входить слуга.
Слуга
Синьйоро, гості прибули, вечеря готова, вас кличуть, про синьйорину питають, мамку в коморі дуже лають, все стривожене вкрай. Я біжу прислужувати. Благаю вас — ідіть негайно.
Синьйора Капулетті
Йдемо. Граф жде, Джульєтто,— поспішай.
Мамка
До пари втішним дням ночей шукай.

СЦЕНА 4

Вулиця.
Входять Ромео, Меркуціо, Бенволіо з п’ятьма чи шістьма масками факелоносцями й іншими.
Ромео
Чи для пробачення промову скажем,
а чи увійдемо без оправдання?
Бенволіо
Минулися часи багатослів’я.—
Обійдемось без Купідона в шарфі
на личкові, з тонким татарським луком,
що дам, як страхопуд який, лякає,—
і без прологу, сказаного кволо
при вступові до залі за суфлером.

Нехай нас міряють вони як хочуть.
Ми танець їм одміряємо й підем.
Ромео
Дай факела. Не хочу я тих скоків.
Хоч тьма в душі, нехай нестиму світло.
Меркуціо
Ромео, друже, мусиш танцювати.
Ромео
Ні, вір мені,— у вас взуття танечне
й хода туга. А в мене в серці ту́га:
так гне мене, що ледве я ходжу.
Меркуціо
Коханче, крил позич у Купідона.
Завзятий, легко підлетиш ти д’го́рі.
Ромео
Мене він вже підбив. В такім я горі,
і взятий так в кайдани, що не можу
піднятися і трохи над печаллю.
Під тягарем кохання я хилюся.
Меркуціо
Але, хилившися, й кохання хилиш,
бо заважкий для ніжної істоти.
Ромео
Для ніжної? Воно занадто грубе,
занадто люте — колеться, мов терен.
Меркуціо
Кохання люте — лютим будь і з ним.
Вкололо — й ти коли — то й візьмеш гору.
Надіваючи маску
Дай на лице мені футляр надіти.
На маску маска. Що мені до того,
що хтось цікавий бачитиме вади:
ця пика хай за мене червоніє.
Бенволіо
Ну, стукаймо і входьмо. А ввійшовши,

відразу всі ногам роботу даймо.
Ромео
Дай факел. Хай безпечні юнаки
комиш безживний п’ятами лоскочуть.
Адже прислів’я прадідівське каже,—
факелоносець — буду я дивитись:
прекрасна гра, але мій час минув.
Меркуціо
Минулось миші,— наш констебль мовляв.
Коли попавсь, ми витягнем тебе
з того, пробач, кохання, де по вуха
ти вгруз. Та що це вдень ми світло палим?
Ромео
Та ні ж бо!
Меркуціо
Світло, я хотів сказати,
тут, гаючись, неначе вдень ми тратим.
Наш добрий задум має в п’ять разів
більш толку, аніж наші п’ять голів.
Ромео
На маскарад піти — хороший задум,
хоч мало толку.
Меркуціо
Чом? Скажи нам ла́дом.
Ромео
Я бачив сюніч дивний сон.
Меркуціо
І я.
Ромео
Про що?
Меркуціо
Про те, що часто в снах — брехня.
Ромео
Що в снах брехня — в житті стає явою.
Меркуціо

Це королева Меб була з тобою,
фей сповитуха, що на позір менша,
аніж отой малесенький агат
на вказівному пальці в ольдермена.
Упряжкою пилинок мчить вона
понад носами сонного народу.
В колесах спиці — з косаревих лапок,
намет над нею — з коникових крилець,
з найтонших павутинок звита упряж,
із сяйва місячного — хомути,
батіг — із ніжки цвіркуна та плівки.
Погоничем — комарик в сірій свиті,
ще менший, ніж той круглий хробачок,
у дівки вийнятий з м’якого пальця.
Її карета — то горіх порожній,
що тесля-білка хоч старезний шашіль —
майстри у фей — віддавна їй зробили.
Щоночі так крізь голови коханців
мчить Меб — і видяться їм сни любовні,—
колінам двораків поклони сняться,
законниковим пальцям — нагорода,
вустам панянок — поцілунки ніжні.
Меб їм вуста прищами часто мучить,
бо ласощами подих їх зіпсутий.
В юриста іноді промчить над носом,
і носом той у сні почує позов.
То десятинної свині хвостом
ніс сонному попові залоскоче —
й парафія йому присниться інша.
А то промчить над шиєю в солдата,—
І сниться йому січ і кров ворожа,
і заляги, й бої, й клинки іспанські,
і келехи глибокі. Враз у вуха
забарабанить — і встає солдат,
і, зляканий, молитви зо дві буркне —

й знов ляже. Це вона, та сама Меб,
що заплітає за ніч гриви коням,
і жовнами збиває волосінь,
що розплітається лиш перед лихом.
Вона ж, як дівчина горілиць засне,
на неї тисне й вчить її терпіти,
й жіночу, добру їй дає поставу.
Вона...
Ромео
Цить, цить, Меркуціо! Дурниці
верзеш ти.
Меркуціо
Правда, я кажу про сни,
про виплоди розбещеного мозку,
зачаті із фантазії самої,
мінливої й тонкої, як повітря,
як вітер, що лицяється й тепер
до півночі холодної й німої,—
й розгніваний тікає геть і верне
свій вид до свіжо-росяного півдня.
Бенволіо
Цей вітер нас несе незнать куди.
Вже повечеряли. Ми прийдем пізно.
Ромео
Боюсь, що рано, бо я серцем чую
подію, що висить іще між зорь
і що жахливо й люто розпочнеться
сюніч на бе́нкеті цьому,— що вирве
моє життя злиденне із грудей
невасним і страшним грабунком смерти.
Та той, хто мною править, хай моїм
керує парусом. Ходім, синьйори!
Бенволіо
Ударте в бубон.
Виходять.

СЦЕНА 5

Заля в домі Капулетті.

Музиканти чекають. Входять слуги.

1-й слуга

А де Тушкуй-Сковорідка, що не помагає прибирати? Отой ласун! Отой лизоблюд!

2-й слуга

Коли пристойність має залежати від рук одного або двох, та ще й немитих — погана справа.

1-й слуга

Геть стільці, відсуньте буфет, глядіть срібла.— Друже, приховай для мене кусок марципану. А коли любиш мене, хай воротар впустить Сусану Грайндстонову та Нелю.— Антоніо! Тушкуй-Сковорідко!

2-й слуга

Гей, хлопче, скоріш!

1-й слуга

Тебе шукають, кличуть, питають про тебе й домагаються тебе у великій кімнаті.

2-й слуга

Не можемо ж ми бути разом і тут і там.— Нумо, хлопці, хапайтеся, і хто найдовше поживе — забере все.

Виходять.

Входять Капулетті й інші, з гістьми та масками.

Капулетті

Привіт, панове! Пані, в кого ноги
ще без мозолів, потанцюють з вами.
Ге, жіночки! Яка не схоче стати
до танцю — й заманіжиться — та певно
з мозолями. А що, чи я вгадав?
Привіт, панове! Гай, було колись,
що маскувавсь і я і вмів на вушко
гарненькій панні прошептати дещо
приємненьке.— Та все вже, все минулось.
Привіт, панове! — Гей, музики, грайте!
Більш простору! Ану до ніг, дівчата!

Музика грає. Танцюють.
Ще світла, ледарі! Столи виносьте,
гасіть вогонь — в кімнаті надто душно
(до родича)
А! Хлопче, добра гу́лянка нежданна?
Сідай же поряд, брате Капулетті,
бо наші танці вже давно минулись.
А скільки літ пройшло, як ми востаннє
були у масках?
2-й Капулетті
Тридцять літ, не менше.
Капулетті
Ні, чоловіче, тридцять забагато.
Од перезви Люченціо — як діждем
зелених свят — літ з двадцять п’ять налічим.
Востаннє маскувались ми тоді.
2-й Капулетті
Ні, більше, більше. Синові його
вже, певне, з тридцять.
Капулетті
Що це ти говориш?
Недолітком він був тому два роки.
Ромео
(до одного із слуг свого почту)
Що то за пані, що так сяє поряд з синьйором тим?
Слуга
Не знаю, пане.
Ромео
Вона ясніш горіти світло вчить.
У ночі на щоці вона висить,
як самоцвіт на вусі ефіопа —
занадто пишна для землі оздоба!
Мов білий голуб серед гав, ясна,
так серед подруг майорить вона.
По танці я наближуся до неї

й здобуду ласку для руки своєї.
Чи ж я до цього вечора любив?
Я вперше тут красуню справжню стрів.
Тібальдо
По голосу я пізнаю Монтеккі.
Рапіру, хлопче! Як же він насміливсь
прийти сюди в тій чудернацькій масці,
щоб насміятися над нашим святом?
Клянуся гонором батьків моїх —
це вбивство я не матиму за гріх.
Капулетті
Агей, небоже! Чом так розлютився?
Тібальдо
З Монтеккі, дядьку, я оце зустрівся.
Він з наміром сюди з’явився злим —
щоб насміятися над святом цим.
Капулетті
Це молодий Ромео?
Тібальдо
Так, це він.
Капулетті
Вгамуйся, не́боже, облиш його.
Поводиться він тут шляхетно й чемно.—
Сказати правду, вся Верона хвалить
його за доброчесність і порядність.
За все багатство міста б не схотів я
його зневажити в своєму домі.
Отож облиш його й утихомирся.
Так хочу я. Коли мене шануєш,
поводься добре, не криви лиця:
таке лице до учти не пасує.
Тібальдо
Ба ні, коли у нас той хлоп гостює,
Я не стерплю його.
Капулетті

Стерпіти мусиш.
Що, хлопчику? Кажу, що мусиш. Ну!
Хто з нас хазяїн в цьому домі? Ну!
Не стерпиш, кажеш? Милосердний боже!
Ти хочеш бучу зняти між гостей?
Розприндитись, одвагу показати?
Тібальдо
Це ж, дядьку, сором нам.
Капулетті
Ану, ану!
Ти, задерико! Що? Гляди мені,
щоб вибрик цей тобі взнаки не дався.
Мені перечити! Та ще в цей час! —
Так, любі, так! — Ах ти ж, зухвалець! Ну,—
вгамуйсь-бо... Світла ще! — О стид! — бо я
тебе вгамую.— Що? — Жвавіше, дітки!
Тібальдо
Терпіння змушене й свавільний гнів,
зустрівшися, скрегочуть у мені.
Я підкорюсь. Хай це минеться тихо:
воно обернеться на люте лихо.
Виходить.
Ромео
Коли зганьбив негідною рукою
твою красу небесну — ось пеня;
вустами грубий доторк заспокою —
цими прочанами палкими — я.
Джульєтта
Прочанине, даремно руку ганиш,
що лиш побожність виказала цим;
рук у святих торкаються — прочани ж:
рукй торкнутися — цілунок їм.
Ромео
Хіба святі й прочани вуст не мають?
Джульєтта

Їх мають, щоб молитися, вони.
Ромео
Хай же вуста за руки одвічають:
свята, надій на сум не оберни!
Джульєтта
Святі не рушаться, хоч і зважають.
Ромео
Так стій же, поки дар вуста приймають.
Цілуючи її
Твої вуста зняли вину з моїх.
Джульєтта
Вона тепер вже на мені, юначе.
Ромео
Вина із вуст моїх? О, любий гріх!
Віддай!
Джульєтта
Цілуєш, як по книзі наче.
Мамка
Синьйоро, мати кличе вас до себе.
Ромео
Хто ж її мати буде?
Мамка
Отакої!
А вже ж не хто, як пані цього дому —
розумна, добра, ще й цнотлива пані.
Я їй оцю, бач, викохала доню.
Хто її візьме — той здобуде злото.
Ромео
Капулетівна? О, неволя мила!
Мене рука ворожа ув’язнила!
Бенволіо
Ходім, бо свято вже доходить краю.
Ромео
Боюсь, що так, бо весь я умліваю.
Капулетті

Е, ні, панове, рано ще збиратись.
В нас буде ще сяка-така вечеря.
Ну що ж! Тоді я дякую усім.
Я вдячний вам, панове! На добраніч.
Ще факелів сюди. А ми до ліжка.
Що ж, хлопче, далебі, вже зовсім пізно.
Піду на спокій.
Виходять всі, крім Джульєтти та мамки.
Джульєтта
Іди до мене, мамко! Хто той пан?
Мамка
Наслідник — син Тіберіо старого.
Джульєтта
А той, що саме із дверей виходить?
Мамка
Отой? Та це ж Петручіо, здається.
Джульєтта
А той, он там, що танців неохочий?
Мамка
Не знаю.
Джульєтта
Іди, спитайся. Якщо він не вільний,
в могилі справлю я свій день весільний.
Мамка
Ромео на ім’я, Монтеккі родом.
Страшного ворога єдиний син.
Джульєтта
З ненависти любов моя повстала,
побачила я рано, пізно взнала.
Предивно почалась любов моя,
що маю ворога любити я.
Мамка
Що се?
Джульєтта
Ці вірші я від нього чула,

з ким танцювала.
Кличуть з середини: Джульєтта!
Мамка
Зараз! Вже по всім:
і гості розійшлись. Ходім, ходім.
Виходять.
Входить хор.
Стара любов близький почула скін,
новій піднятись випала нагода.
Вже ту красу, що їй корився він,
затьмарила Джульєтти ніжна врода.
Ромео любить. Люблять і його.
Очам чарівним він піддався у владу.
Йому — кохати ворога свого,
їй — красти з гострого гачка принаду.
Він — ворог — і пощо його клятьба?
Він не прошепче їй клятьби своєї.
Закохана в ньому вона — та ба:
ще менше способів зійтися в неї.
Та пристрасть їх міцнить на всі напасті
і топить дужий розлад в дужім щасті.
Виходить.

АКТ ДРУГИЙ

СЦЕНА 1

Відкрите місце біля саду Капулетті.
Входить Ромео.
Ромео
Куди ж іти, як серце моє тут?
Вертайся знов до сонця, темна земле!
Лізе на мур і стрибає в середину.
Входять Бенволіо та Меркуціо.
Бенволіо
Ромео, брате!
Меркуціо

Побіг сюди та й скочив через мур.
Ану, гукай!
Меркуціо
Ні, я скажу закляття.
Ромео, сум, безумець, пал, коханець!
З’явися нам у образі зітхання,
скажи рядок один — і годі з мене.
Гукни лиш: ах! Скажи: любов і кров,
промов кумі Венері любе слово,
хоч прізвисько її синка сліпого,
Адама Купідона, що так добре
попав, коли король Кофетуа
жебрачку покохав.— Та він мовчить,—
сердега мертвий. Мушу заклинати.
Кляну тебе очима Розаліни,
чолом її високим, вустоньками,
малою ніжкою й стегном тремтливим,
і тим добром, що там близенько є,
з’явись до нас у образі своїм.
Бенволіо
Якщо він чує, розгнівиш його.
Меркуціо
Ні, цим не розгнівлю його. Коли б
у колі його милої я визвав
страшного духа й залишив би їй
потішити його й відчарувати —
то рація була б. А цей мій виклик —
звичайний, бо ім’ям його коханки
його ж, а не кого, я викликаю.
Бенволіо
Ходім, він між дерев отих сховався,
щоб із вогкою ніччю подружитись.
Сліпа любов його до тьми пасує.
Меркуціо
Сліпа любов мети не опанує.

Тепер під кизилом він сів і хоче,
щоб любка його стала тим плодом,
що діви жартома звуть кизилом.
Коли б, Ромео, твоя любка стала
колодязем, а ти упав би в нього!
Ромео, на добраніч! Я до ліжка,
це ліжко польове мені холодне.
Ходім, чи що?
Бенволіо
Ходім: шукати марно
того, хто відшукатися не хоче.
Виходять.

СЦЕНА 2

Сад Капулетті.
Входить Ромео.
Ромео
Сміється з шрамів той, хто ран не знає.
Джульєтта з’являється вгорі у вікні.
Стій! Що за світло це в вікні з'явилось?
Це вранішня зоря — й Джульєтта — сонце.
Сходь, сонечко, вбий завидющий місяць,
блідий і хворий від журби, що ти —
його служниця, а на вроду краща.
Вбрання на нім зелене й сорокате,
таке, як дурні носять, скинь його.
Це моя пані! Це моя любов!
Коли б вона це знала!
Щось каже, хоч без слів. Та що! Вона
очами розмовляє. Відповім їй.
Я надто смілий: не до мене річ.
Дві найпрекрасніші на небі зірки,
десь поспішаючи, тим часом просять
її очиці просвітити в небі.
Коли б вони змінялися місцями!

Яскраве личко пристидило б зорі,
як денне світло лямпу. В небесах
так засвітилися б її очиці,
що заспівали б, ніч забувши, птиці.
Глянь, як схилилася на руку личком!
Коли б я рукавичкою зробився,
й щоки її торкнувся!
Джульєтта
Ах!
Ромео
Щось каже.
Ще слово, світлий анголе! Бо ти
згори така моїм очам осяйна,
як неба посланець легкий очам,
білкатим від напруги й здивування,
людей, що падають, аби уздріти,
як він переступає мляві хмари
й глибинами етеру пропливає.
Джульєтта
Ромео мій! О, чом же ти Ромео?
Зречися батька і відмовся ймення.
Коли ж не хочеш — поклянись кохати —
і я не буду більше Капулетті.
Ромео
Чи ще послухати, чи обізватись?
Джульєтта
Лише твоє ім'я мені вороже.
А ти — ти сам — і зовсім не Монтеккі.
Бо що Монтеккі? Не рука й не чоло,
та й не долоня і не інша частка
людини. О! Назвись іменням іншим!
Бо що таке імення? Хай ми розу
назвем інакше — аромат лишиться.
Так і Ромео — будь він не Ромео —
довершеним таким же буде завжди

й без цього ймення. Скинь його, Ромео,
й за нього, що не єсть тебе частина,
візьми мене усю!
Ромео
Ловлю на слові.
Назви коханим — охрещуся знов.
Я відтепер не буду вже Ромео.
Джульєтта
Хто ти, що, заслонившись тьмою ночі,
підслухав мій секрет?
Ромео
Не знаю, як тобі
іменням відказати, хто я:
моє ім’я для тебе ненависне,
бо з давніх літ воно для тебе ворог.
Будь на письмі, його я вмить порвав би.
Джульєтта
І сотні слів не випив ще мій слух
із уст, оцих, а я вже знаю голос.
Чи не Ромео ти, чи не Монтеккі?
Ромео
Ні, ні, коли цього не хочеш ти.
Джульєтта
Як ти прийшов сюди, скажи? Й для чого?
В саду високий мур, не перелізти.
Тут певна смерть тобі, коли побачить
тебе хто-небудь з родичів моїх.
Ромео
Над мур злетів я на любовних крилах,
бо каменю любови не спинити.
Що тільки може — те любов і сміє.
Тим я й про родичів твоїх не дбаю.
Джульєтта
Вони уб’ють тебе, коли побачать.
Ромео

Та ба — мені твої страшніші очі,
ніж двадцять їх мечів. Поглянь лиш любо,
і марною мені їх злоба стане.
Джульєтта
Нізащо я не хочу, щоб ти стрів їх.
Ромео
Від їх очей мене ховає ніч.
Люби мене, й нехай зустріну їх.
Від злоби їх для мене вмерти краще,
ніж далі жити без твого кохання.
Джульєтта
Хто показав тобі сюди дорогу?
Ромео
Найперш любов мене шукати вчила.
Я в неї ради — їй очей позичив.
Не лоцман я, та будь ти й так далеко,
як берег, митий щонайдальшим морем,
плисти я зважусь по такі товари.
Джульєтта
Ти знаєш, маска тьми мій вид ховає,
а то б укрив його дівочий сором,
що ти підслухав мою мову сюніч.
Я б рада звичаю триматись, рада
тих слів зректися. Та прощай, звичайність!
Чи любиш ти мене? Ти скажеш: так.
Я слову вірю. Бо, якби поклявсь,
ти міг би зрадити. З любовних зрад
сміється Зевс, як кажуть. О, Ромео!
Як любиш, то скажи мені по правді.
Коли ж гадаєш, що мене ти легко
здобув, насуплюсь я й лукавством змушу,
щоб залицявсь. Та ні, нізащо в світі.
Ти надто до душі мені, Монтеккі —
й за легковажну мене взяти можеш.
Та вір, синьйоре, я вірніша буду,

ніж ті, що вміють неприступність вдати.
Я мала б неприступнішою бути,
та перш підслухав ти,— ніж я те знала,—
мою любов. Отож, пробач мені,
й цю здатливість не май за легковажність,
що темна ніченька отак відкрила.
Ромео
Синьйоро, місяцем отим клянуся,
що облямовує сріблóм верхівлі...
Джульєтта
О не клянися місяцем несталим,
що міниться дванадцять раз на рік,
щоб не мінилось так твоє кохання.
Ромео
Чим же клястися?
Джульєтта
Не клянися зовсім,
або самим собою поклянися,
цим божеством, якому я вклоняюсь:
тоді повірю я.
Ромео
Коли це серце...
Джульєтта
Ні, не клянись. Хоч ти моя утіха,
та втіхи мало в цім контракті скорім,
бо необдуманий він і раптовий,
як блискавка, що гасне перше, ніж
хто скаже "блискає". Добраніч, милий!
Ця брость любовна, вистигши улітку,
як зійдемось, прекрасним цвітом стане.
Добраніч. Хай же сну крило ясне
приспить тебе, так само, як мене!
Ромео
Чи так мене й покинеш сумувати?
Джульєтта

Яку ж тобі іще утіху дати?
Ромео
Любовними клятьбами обміняймось.
Джульєтта
Перш, ніж просив ти, я клятьбу дала —
і хочу, щоб я знов клястися мала.
Ромео
Назад її б хотіла взяти? Нащо?
Джульєтта
Щоб щиро знов її тобі віддати.
Того я тільки хочу, що вже маю.
Як море, моя щедрість неосяжна
й любов глибока. І що більш даю,
більш маю, бо обом немає краю.
Мамка кличе з середини.
Я чую шум. Добраніч, мій коханий!
Іду, йду, мамко! Вірний будь, Монтеккі.
На хвильку залишись, я вийду знов.
Виходить.
Ромео
Благословенна ніч! Та я боюсь,
що ніч це — й лише сон мені приснився,—
занадто гарний, щоб правдивим бути.
Знову виходить Джульєтта, вгорі.
Джульєтта
Ромео, ще три слова — й на добраніч.
Коли твоє кохання чесне й ціллю
шлюб маєш, звістку дай мені ти завтра
через мого до тебе посланця,
де і коли ти шлюб хотів би взяти.
До ніг тобі складу я все, що маю,
й піду з тобою, пане мій, край світу.
Мамка
(з середини)
Синьйоро!

Джульєтта
Іду! — Коли ж недобре ти замислив,
прошу тебе...
Мамка
(з середини)
Синьйоро!
Джульєтта
Зараз, зараз!
Не силуйся, покинь мене журитись.
Я завтра надішлю.
Ромео
Клянусь душею...
Джульєтта
Сто раз добраніч, любий мій!
Ромео
Ні, сто раз гірша, в темряві такій!
До любки йдеш — від книг школяр той мов,
від любки — мов школяр у школу знов.
(Відходячи)
Знов виходить Джульєтта, вгорі.
Джульєтта
Ромео, стій. Сокольників би голос,
щоб сокола вернути знов до мене.
Неволя хрипла крикнути не може.
А то б я грот, де ехо спить, роздерла
й примусила б захрипнути його,
повторюючи ім’я мого Ромео.
Ромео
Моя душа мене на ймення кличе:
сріблом бринить вночі коханців мова,
як для вушей чутких музика ніжна.
Джульєтта
Ромео!
Ромео
Мила!

Джульєтта
О якій же завтра
до тебе посилати?
Ромео
О дев’ятій.
Джульєтта
Гаразд. Мов двадцять літ до того часу.
Забула я, нащо тебе вернула.
Ромео
Я почекаю, поки ти згадаєш.
Джульєтта
Забуду я, тебе поблизу мавши,
й гадаючи, як радісно з тобою.
Ромео
Стоятиму, щоб ти таки забула —
і сам забуду інший дім, крім цього.
Джульєтта
Вже світ. Хотіла б я, щоб ти пішов,
але не далі, ніж та пташка з рук
у пустуна, що геть її попустить,
як в’язня бідного у витих путах,
і знов шнурком до себе тягне, надто
закохано-ревнивий, щоб пустити.
Ромео
Хотів би бути нею в тебе!
Джульєтта
Та́кож
І я. Та ласкою тебе я вбила б.
Така солодка мука це прощання,
що я отак прощалася б до рання.
Виходить.
Ромео
Хай сон приспить тебе крилом ясним.
Хотів би бути я сном любим тим!
Тепер до панотця піду,— спитати

у нього помочі й про все сказати.
Виходить.

СЦЕНА 3

Келія отця Лоренцо.
Входить отець Лоренцо з кошиком.
О. Лоренцо
Сміється ранок хмурим ночі тіням
і хмари східні він пестрить промінням
од вогняних Титанових коліс.
Не встигне сонце оком пломенистим
привіт послати дню й лугам росистим,
як я зібрати мушу в кошик свій
і труйне зілля й добрий цвіт живий.
Земля для всіх — могила й мати рідна:
ховає одного, а іншим плідна;
від неї роджені тьми тем дітей,
ми бачим, ссуть з її живих грудей.
Те між усіх велику силу має,
й всі — різні, й зовсім незначних — немає.
О! Дужа благодать, живущий чин
є в якостях каміння та рослин:
недоброго бо не живе такого,
щоб з нього не було добра якого;
і доброго, що зведене з пуття
не наверталося б на зле життя.
На зло добро, недобре вжите, сходить,
зло ж часом дія гідна благородить.
В дитячих жилках квітів кволих сік
отруту містить і цілющий лік:
він запахом людину звеселяє,
а смаком — серце і чуття вбиває.
Два люті вороги зійшлись на бій
у зіллі й людях: благо й намір злий.
І там, де гірший забирає гору —

стинає нагла смерть рослину хвору.
Входить Ромео.
Ромео
Добридень, отче!
О. Лоренцо
Benedicite.*
Чом рано так мене вітаєш ти?
Лиш той, кого турбота точить нишком,
прощається так скоро вранці з ліжком.
Турбота знана лиш старим очам,
а де турбота — сну немає там.
Де ж тіло молоде своє розправить
юнак безпечний — любий сон там править.
Тим-то я й думаю, що в час такий
печаль якась-то сон урвала твій.
Як не вгадав я, то дійду я правди,
сказавши: сюніч зовсім ще не спав ти.
*Benedicite (лат.) — будь благословен.
Ромео
Спочинок кращий сюніч я здобув.
О. Лоренцо
Крий боже! Чи не в Розаліни був?
Ромео
Не в Розаліни, отче, стрінув день я;
забув я вже ті муки й те імення.
О. Лоренцо
Це добре, сину; звідки ж ти прийшов?
Ромео
Скажу я перш, ніж ти спитаєш знов.
Із ворогом сюніч бенкетувавши,
від когось рану я дістав, завдавши
такої ж рани і йому. Лиш ти
зумієш ліків нам обом знайти.
На ворога я зла не покладаю,
бо ж і для нього ліків я благаю.

О. Лоренцо
Простіш, простіш,— непевним бо гріхам
непевне я і відзволення дам.
Ромео
Тоді простіш: учора на бенкеті
я закохався в доньці Капулетті;
я в ній, вона в мені. В нас лад у всім,
крім того, любий отче мій, у чім
ти лад даси нам шлюбом. Де зійшлися,
як покохалися й заприсяглися,
скажу дорогою. Ти ж згоду дай —
і шлюбом нас сьогодні ж поєднай.
О. Лоренцо
Святий Франциску! Що за дивна зміна!
Забулася так швидко Розаліна?
Виходить, міститься у юнака
не в серці, а в очах любов палка?
Jesu Maria!* Сльози без упину
недавно ще ти лив за Розаліну!
Скільки ж того розсолу марно йде
на те кохання, що його й не жде!
По небу ще пливе твоє зітхання,
мені ще чується твоє стогнання,—
та що! І там, де сліз котивсь потік,
у тебе слід іще не змито з щік!
Ти ж кожний день і кожную годину
все побивавсь, було, за Розаліну.
Змінивсь ти? Знай же: падають жінки
лиш там, де неміцні чоловіки.
*Jesu Maria! (лат.) — Ісусе, Маріє!
Ромео
Ти ж ганив, що люблю я Розаліну.
О. Лоренцо
Не за любов, а за шаленство, сину.
Ромео

І поховати наказав любов.
О. Лоренцо
Та не на те, щоб іншу ти знайшов.
Ромео
Не гань мене: в тій, що тепер кохаю,
своєму серцю відгук повний маю.
А та...
О. Лоренцо
Та́ знала, що любов така
не дуже то й читати ще метка.
Ходім, гонивітре. Тобі в цім ділі
я поможу для однієї цілі:
після союзу вашого, ачей,
любов'ю стане злоба двох сімей.
Ромео
Скоріш! Бо дорога хвилинка кожна.
О. Лоренцо
Не квапся: поспішивши й впасти можна.
Виходять.

СЦЕНА 4

Вулиця.
Входять Бенволіо та Меркуціо.
Меркуціо
Де в біса наш Ромео може бути?
Приходив сюніч він додому?
Бенволіо
Не до свого. Я говорив з слугою.
Меркуціо
Ця блідолиця, твердосерда Розаліна
його так мучить, що зведе із глузду.
Бенволіо
Прислав Тібальдо, родич Капулетті,
йому листа до батьківського дому.
Меркуціо

Це виклик.
Бенволіо
Що ж, Ромео відповість.
Меркуціо
Кожний, хто вміє писати, може відповісти на лист.
Бенволіо
Ні, він відповість хазяїнові листа, що він готовий одкликнутися на виклик.
Меркуціо
Ох, сердешний Ромео! Він уже мертвий! Пронизаний чорним оком білолицьої дівки, прострелений крізь вухо любовною піснею. В самісіньке серце влучила йому стріла сліпого хлопчика. Чи ж йому виходити проти Тібальдо?
Бенволіо
А що таке Тібальдо?
Меркуціо
Більш ніж котячий князь, ще б пак! О, це одважний майстер призвоїтости! Б’ється так, мов би співає по нотах, пильнуючи час, віддаль, міру. Додержує своєї паузи — один, два, а три вже в тебе в грудях. Сутий різник шовкового гудзика, дуеліст, дуеліст! Представник щонайпершого дому, а також першого й другого приводу! Ах, безсмертне passado!* punto reverso!** hay! ***
*passado! (іт.) — випад.
**punto reverso! (іт.) — відбій.
***hay! (анг.) — жаргонний вислів, щось на зразок "є", "поцілив" абощо.
Бенволіо
А ще що?
Меркуціо
Чума отих чудернацьких, шепелявих, умисних диваків, що заводять нову вимову: "клянусь jesu, добрячий клинок! Височенний чоловік! Добряча хвойда!" Чи це ж не напасть, о діду мій, що нас так обпали оці чужоземні гедзі, ці модники, ці pardonner — moi*, що так прагнуть нового, аж не можуть сидіти спокійно на старому стільці? О, їхні bon та bon!**
*pardonner — moi (фр.) — вибачте.
**bon (фр.) — добре.
Входить Ромео.

Бенволіо
Ось іде Ромео, ось іде Ромео.
Меркуціо
Без свого рому, мов та порожня пляшка. — О тіло, тіло, як же ти висохло! Тепер йому пристали ті вірші, що виливав Петрарка: Лаура супроти його коханки — куховарка, хоч вона й мала кращого коханця оспівувати її. Дідона — хльорка, Клеопатра — циганка, Гелена та Геро — ледащиці та потаскухи. Тізбея, хоч і кароока, та не до пуття. Синьйоре Ромео, bon jour!* Це тобі французьке привітання до твоїх французьких шаровар. Гарненьку штуку викинув ти нам цієї ночі.
*bon jour (фр.) — добридень.
Ромео
Добридень вам обом. Яку ж я штуку вам викинув?
Меркуціо
Утікацьку, синьйоре, втікацьку. Невже не добираєш?
Ромео
Вибачай, друже Меркуціо, я був дуже заклопотаний. А в такій пригоді часом ніколи буває й головою кивнути.
Меркуціо
Це все одно, що сказати: така нагода часом змушує кивати п’ятами.
Ромео
Тобто, щоб зробити реверанс.
Меркуціо
Ти добре влучив.
Ромео
Дуже гречне пояснення.
Меркуціо
Та я ж — сутий цвіт гречности.
Ромео
Цвіт — тобто квітка.
Меркуціо
А так.
Ромео
Тоді й мій черевик добре заквітчаний.
Меркуціо

Добре сказано: провадь же свій дотеп далі, поки не зносиш черевика. Так що коли підошва на нім зноситься, твій дотеп зостанеться на одній підошві.

Ромео

О який же стоптаний дотеп! Тонкий, мов зношена підошва.

Меркуціо

Розборони нас, добрий Бенволіо, бо моя дотепність зрадила мене.

Ромео

Батіг та остроги, батіг та остроги! А то гукну: моя взяла.

Меркуціо

Ні, от коли наш розум почне вганяти за дикими гусями — тоді я пропав: бо в одному твоєму дотепі більше дичини, ніж у моїх п’ятьох. Чи ти й мене мав за гуску?

Ромео

Ніколи я тебе ні за що інше не мав, окроме як за гуску.

Меркуціо

Я готовий тебе вкусити за вухо за цей дотеп.

Ромео

Не кусайся, добра гусонько.

Меркуціо

Твій дотеп як та кислиця: годиться тільки на дуже гостру підливу.

Ромео

А хіба вона не пасує до доброї гуски?

Меркуціо

О, це вже дотеп з козлячої шкіри, що розтягається вдовж і вшир.

Ромео

От я й розтягну його для цього слова — вшир: бо, коли його додати до гуски, то вийде, що ти гуска й вдовж і вшир.

Меркуціо

Хіба ж не краще це, ніж стогнати з кохання? Тепер ти став товариським, тепер ти Ромео. Тепер ти став таким, як ти єсть, і з виховання й з природи. Бо ця дурномовна любов,— мов той дорослий телепень, що бігає, висолопивши язика, сюди й туди та шукає, в яку б дірку встромити свого дубця.

Бенволіо

Спинися, спинися.

Меркуціо

Ти хочеш мене спинити тому, що розповідь моя комусь проти шерсті.

Бенволіо

Бо інакше ти її дуже розтягнеш.

Меркуціо

О, ти одурений! Я зробив би її короткою, бо вже сягнув був до самої її глибини — і справді не думав більше розводитись.

Ромео

От і добре.

Входять мамка й П’єтро.

Меркуціо

Парус, парус!

Бенволіо

Два, два: штани й спідниця.

Мамка

П'єтро, будь ласка, дай мій вахляр.

Меркуціо

Будь ласка, П’єтро, дай, хай сховає свій вид, бо її вахляр кращий за її вид.

Мамка

Дай вам, боже, добрий ранок, синьйори.

Меркуціо

Дай вам, боже, добрий вечір, прекрасна синьйоро.

Мамка

Хіба зараз добрий вечір?

Меркуціо

Не менше, кажу ж вам: бо безсоромний палець годинника вказує якраз на полудень.

Мамка

Цур вам! Що ви за чоловік?

Ромео

Я той, синьйоро, кого бог зробив для того, щоб самому ж і знищити.

Мамка

Їй-право, добре сказано. "Щоб самому ж і знищити", каже він. Синьйори, чи може хтось із вас сказати мені, де шукати молодого Ромео?

Ромео
Я можу. Тільки молодий Ромео буде старіший тоді, коли його знайдете, ніж тепер, коли його шукаєте. Я наймолодший з усіх, шо так звуться, за браком гіршого.
Мамка
Ви добре говорите.
Меркуціо
Ого! Невже найгірше — добре. Дуже добре зрозуміла, присягаюсь. Розумно, розумно.
Мамка
Коли ви — він, синьйоре, то я хочу вам щось сказати.
Бенволіо
Вона хоче запросити його кудись на вечерю.
Меркуціо
Зводня, зводня, зводня! Агей!
Ромео
Що ти побачив?
Меркуціо
Не зайця, синьйоре. А коли й зайця, то хіба в постовому пирозі, що вже був причерствів, поки його з’їли.
(Співає)
Хай заєць цвілий —
та в великий піст
і він підживлює тіло.
Коли ж він цвіте,
що ніхто не їсть —
то це вже зовсім не діло.
Ромео, чи ти прийдеш додому? Ми до твого батька на обід.
Ромео
Я прийду слідом.
Меркуціо
Прощай, старенька синьйоро. Прощай, синьйоро, синьйоро, синьйоро!
Виходять Меркуціо та Бенволіо.
Мамка
Куди ж пак, прощай! Скажіть, будь ласка, синьйоре, що це за нахабний

купець, такий повний своїм крутійством?

Ромео

Синьйор, що дуже любить слухати власні теревені, що наговорить за хвилину більше, ніж обстоїть потім за місяць.

Мамка

Коли б він сказав що проти мене, я б його провчила, нехай би він був ще огрядніший та й ще двадцятеро таких дурнів мав коло себе. А коли б сама не змогла, то знайшла б таких, що змогли. Мерзенне ледащо! Я ж не яка-небудь його хвойда, я ж не яка-небудь його приплічниця.— І ти стоїш коло мене й дозволяєш, щоб усяке ледащо тішилося мною, як хотіло?

П’єтро

Я не бачив, щоб хто тішився вами. А якби побачив, запевняю, що скоро добув би свою зброю. Я сміливо виймаю, тільки хто інший вийме, коли бачу привід до доброї колотнечі та коли право на моєму боці.

Мамка

Як перед богом кажу, я така роздратована, аж все тіло мені труситься. Мерзенне ледащо! Будь ласка, синьйоре, одне слово. Як я казала, моя синьйорина звеліла мені відшукати вас. Що вона звеліла вам передати, я держатиму про себе. Але перше дозвольте вам сказати, що коли ви введете її, як то кажуть, у дурний рай, то це буде дуже безсоромне діло, бо синьйорина ж молода. Тим же то, коли ви двоєдушно поведетеся з нею, то це буде дуже недобре діло проти моєї синьйорини й дуже злий вчинок.

Ромео

Мамко, кланяйся від мене твоїй пані-синьйорині. Я присягаюсь тобі...

Мамка

Добра душа! Їй-право, я так і скажу їй. Боже, боже! Та вона ж буде веселою жіночкою.

Ромео

Що ж ти скажеш їй, мамко? Та ти ж не слухаєш мене.

Мамка

Я скажу їй, синьйоре, що ви присягаєтесь. А це, як на мене, шляхетне лицяння.

Ромео

Скажи, щоб спосіб винайшла на сповідь
прийти опівдні.
У келії отця Лоренцо буде
їй шлюб і сповідь. Це тобі за труд.
Мамка
Ні, справді, синьйоре, не треба нічого.
Ромео
Бери, кажу ж тобі.
Мамка
Опівдні? Буде там вона, синьйоре.
Ромео
Ти ж, добра мамко, жди край стін абатства.
Через годину мій слуга до тебе
драбину принесе, з верьовки звиту.
На верховину щастя, мов на щоглу,
по ній зберуся я в таємну ніч.
Прощай! Коли не зрадиш, я віддячусь.
Прошай! Вклонись від мене синьйорині.
Мамка
Благослови вас, боже! — Почекайте ж.
Ромео
Що скажеш, добра мамко?
Мамка
Слуга не зрадить? Люди гомонять,
що два без третього вірніш мовчать.
Ромео
Кажу тобі — слуга мій — що та криця.
Мамка
Гаразд, синьйоре. Моя панна — наймиліша від усіх. Господи, господи — коли вона була маленькою щебетухою... О! Тут є один пан у місті — якийсь-то Парис — що охоче підчепив би її, та вона, добра душечка, дивиться на нього так, як на жабу, на справжню жабу. Я серджу її часом, кажучи, що Парис їй більше до пари. Але — їй же право, коли я було скажу їй це, то вона стає біла, як найбіліше на світі полотно. Правда, що розмарин і Ромео починаються з однієї літери?

Ромео
Так, мамко, то що ж? Обоє — з літери ер.
Мамка
Ах, насмішник! Це ж собак так дражнять. Ти кажеш ер? Ні, я знаю: воно починається з іншої літери. І вона там гарно говорить про це, про вас та про розмарин, що вам би втішно було слухати.
Ромео
Вклонись від мене синьйорині.
(Виходить)
Мамка
Еге ж, тисячу раз.— П’єтро!
П’єтро
А що?
Мамка
П’єтро, візьми мій вахляр і йди попереду.
Виходять.

СЦЕНА 5
Сад Капулетті.
Входить Джульєтта.
Джульєтта
Ще о дев’ятій я послала мамку.
Казала: вернеться за півгодини.
Ще, може, й не знайшла його. Та ні.
Вона ж кульгава! Посланцем любови
мисль має бути, швидша в десять раз
ніж промінь, що жене з гір хмарних тіні.
Тому-то голуби везуть любов
і крила, як у вітру, в Купідона.
Вже сонце на найвищий шпиль зійшло
денного шляху. Довгі три години
з дев’ятої спливло — її ж немає.
Було б кохання в неї й кров юнацька
гаряча — швидко б, як той м’яч, летіла:
слівцем її перекидала б я

до милого, а він до мене.
Старі вдають із себе мертвих часом:
незграбні — не ідуть, а лізуть плазом.
Входять мамка й П’єтро.
О боже! Йде вже.— Що за звістка, мамцю?
Чи ж відшукала? Одішли слугу.
Мамка
П’єтро, побудь коло воріт.
П’єтро виходить.
Джульєтта
Як, добра мамцю? Боже, чом ти смутна?
Хоч смутна вість — ти весело скажи.
А гарна — любу музику псуєш ти,
коли з таким обличчям квасним граєш.
Мамка
Я притомилась. Дай спочити хвильку.
Ой, кісточки! Ну й вибігалась я!
Джульєтта
Тобі б мої кістки, мені б твої
новини. Ну, промов же, добра мамцю.
Мамка
Jesu! Нащо цей поспіх! Почекай.
Ти ж бачиш — духу я звести не можу.
Джульєтта
Як же не можеш, коли духу в тебе
стає на те, щоб мовити "не можу".
У тебе довша вимовка, ніж вість,
що вимовляєшся мені сказати.
Скажи лише: лиха чи добра вість.
Що ти не скажеш, я на тім і стану.
Так вдовольни ж мене: лиха чи добра?
Мамка
Ну, простацький у тебе вибір: не знаєш пак, як чоловіка вибирати. Ромео! Та що з нього! Хоч би лице в нього було й краще, ніж в іншого, та нога лучча, ніж у всіх. Що ж до руки, литки, чи то стану, то — хоч би й нічого

було про них сказати — ніхто з ним не зрівняється. Він не цвіт гречности, але ручуся за нього, що він тихий, мов ягнятко. Чини по-своєму, дівко, та шануй бога. А що? Чи вже обідали дома?

Джульєтта

Ні, ні. Та я про все це й перше знала.
А що про шлюб він каже? Що про шлюб?

Мамка

Як голова болить, о боже! Що ж це?
От-от розколеться на двадцять скалок.
А тут ще й спина. Спинонько моя!
А хай тобі, що ти мене послала
шукати смерті, бігаючи всюди!

Джульєтта

Я, далебі, жалкую, що ти хвора.
Добренька мамцю, що ж мій милий каже?

Мамка

Твій милий каже так, як чесний пан.
А вже що гречний, добрий та хороший,
та ще й шляхетний, далебі! —Де ж мати?

Джульєтта

Де мати? Та звичайно ж, мати дома.
Де б ще їй бути? Як ти чудно кажеш: —
"твій милий каже так, як чесний пан.
Де ж мати?"

Мамка

О, пречиста мати, що це
тобі так припікає? Оце так,—
оце припарка на мої кістки.
Тепер сама із посилками порайсь.

Джульєтта

Та годі вже. Що відказав Ромео?

Мамка

Сьогодні відпросилась ти на сповідь?

Джульєтта

Так.

Мамка
Спіши ж до келії отця Лоренцо,
жде муж там, щоб з тобою шлюб узяти.
Уже окрив твій вид дурний рум’янець —
при кожній звістці червонієш ти.
Спіши до церкви. Я піду тим часом
драбинку взяти, щоб по ній твій милий
добрався до гніздечка, як стемніє.
Працюю, наче раб, тобі на втіху.
Та скоро уночі й ти приймеш мук.
Піду обідати. Ти ж поспішай.
Джульєтта
До щастя! Мамко-серденько, прощай!
Виходять.

СЦЕНА 6
Келія отця Лоренцо.
Входять отець Лоренцо й Ромео.
О. Лоренцо
Всміхнися, небо, на святе це діло,
щоб нас прийдешнє не скарало лихом.
Ромео
Амінь, амінь! Яке б не сталось лихо,
не переважить радости воно,
коли я хоч на мить на неї гляну.
Лиш руки ти з’єднай нам божим словом —
і хай хоч смерть, любови ворог, прийде:
я втішусь, як назву моєю милу.
О. Лоренцо
Ці буйні радощі й кінчаться буйно —
Й в тріумфі гинуть. Так вогонь і порох,
поцілувавшись, нищать. Мед найкращий
гидкий буває тим, що дуже добрий
і смаком апетит псує. Тому
люби помірно — так найдовше люблять.

Швидкий що тихий — прибуває пізно.
Входить Джульєтта.
Ось панна. О, така легка нога
не зітре кременю повік! Хто любить,
по павутинні той ходити може,—
що в літньому повітрі легко висне,—
не впавши: отака ж і легковажність.
Джульєтта
Добри́вечір отцю духівникові.
О. Лоренцо
За нас обох подякує Ромео.
Джульєтта
Йому також, щоб дякував не марно.
Ромео
Джульєтто, якщо ти так само рада,
як я, але про це умієш краще
розповісти,— осолоди ж диханням
повітря й гармонійними вустами
одкрий уявне щастя, що обоє
ми маємо від зустрічі цієї.
Джульєтта
Уява, що на зміст, а не слова,
багата — суттю горда, а не вбранням.
Той бідний, хто свій скарб злічити може.
Моє ж кохання так зросло надмірно,
що не злічу я й половини скарбів.
О. Лоренцо
Ходім же, щоб скінчити це якшвидше.
На самоті лишатись вам не час,
аж поки шлюб в одно не зіллє вас.
Виходять.

АКТ ТРЕТІЙ

СЦЕНА 1

Майдан.

Входять Меркуціо, Бенволіо, паж та слуги.

Бенволіо

Прошу тебе, Меркуціо, вернімось:
День скварний, Капулетті всі надворі.
Зустрінемо — не втечемо від сварки.
Бо в спеку цю шалена кров буяє.

Меркуціо

Ти наче той гультяй, шо тільки вступить до корчми, зараз кладе свого меча на стіл та й каже: "Дай боже, щоб ти мені не знадобився". А після другої чарки добуває його проти корчмаря, та ще й без усякої потреби.

Бенволіо

Я схожий на такого гультяя?

Меркуціо

Ну, ну, ти такий же завзятий у гніві, як і кожний заводіяка в Італії. Так само скорий у гніві, як і скорий на гнів.

Бенволіо

І що з цього?

Меркуціо

А те, що коли б таких було двоє, то скоро б не стало ні одного, бо один убив би другого. Ти ж готовий завестися з чоловіком за те, що в нього однією волосинкою в бороді більше або менше, ніж у тебе. Готовий зчепитися з чоловіком, що лузає горіхи, тільки за те, що в тебе очі карі, як горіх. Яке ще око, опріч такого ока, винайшло б собі отаку зачіпку? У твоїй голові так само повно зачіпок, як у крашанці наїдку; а проте й трощили її тобі за ті зачіпки не згірше, як і крашанку. Ти заводився з чоловіком за те, що той, кашлявши на вулиці, збудив твого собаку, що спав проти сонця. Чи ж не напався ти на кравця за те, що той надів був нову фуфайку перед Великоднем? А на іншого за те, що той стягнув свої нові черевики старою стьожкою? А ще навчаєш мене не сваритися.

Бенволіо

Коли б я був такий швидкий до сварки, як ти, хто завгодно міг би одібрати дурно моє життя за годину з чвертю.

Меркуціо

Дурно? О, дурню!

Бенволіо

Клянусь головою, це йдуть Капулетті.
Меркуціо
Клянусь п’ятою, мені байдуже.
Входить Тібальдо та інші.
Тібальдо
Тримайтесь ближче, я до них озвуся. Добривечір, панове! Одному з вас одне слівце.
Меркуціо
Тільки одне слівце одному з нас? Додайте іще що-небудь. Хай буде слівце й удар.
Тібальдо
Ви знайдете мене готовим до цього, синьйоре, коли дасте нагоду.
Меркуціо
Хіба ви не можете знайти нагоди, поки не дадуть?
Тібальдо
Меркуціо, ти граєш в лад з Ромео.
Меркуціо
Граю в лад? Що! То ти маєш нас за музик? Коли маєш нас за музик, то не сподівайся почути від нас нічого, крім розладу. Ось тобі мій смик. Він тебе змусить потанцювати. Побий господь! Граю в лад!
Бенволіо
Ми на громадському зійшлись майдані.
Або ходім у закутніше місце,
або про розлад ваш міркуйте стримно,
хоч геть ідіть, бо тут усі нас бачать.
Меркуціо
На те ж і очі в їх, нехай нас бачать.
Я ні для кого з місця не зійду.
Входить Ромео.
Тібальдо
Мир вам, синьйоре. Ось де хлопець мій.
Меркуціо
Повісь мене, як він в твоїй лівреї!
На поле підеш — піде б він услід:
лиш так сказати маєш право — мій.

Тібальдо
Ромео, іншого моя ненависть
тобі ім'я не знає, як негідник.
Ромео
Тібальдо, те, за що тебе любити
я маю, гасить гнів, цьому вітанню
пристойний. Не негідник я — тому
прощай. Мене, я бачу, ти не знаєш.
Тібальдо
Ні, хлопче, цим не вимовиш ти шкоди,
що учинив мені. Виймай меча.
Ромео
Я протестую, бо тебе не кривдив,
бо більш люблю тебе, ніж ти гадаєш,
покіль не відаєш причин любови.
То ж, Капулетті мій, чиє ім’я
люблю, як власне, цим задовольнися.
Меркуціо
О, цей безчесний, тихий, підлий послух!
Alla stoccata* геть його знесе.
Тібальдо, щуролове, йдеш зо мною?
*Alla stoccata (іт.) — укол.
Тібальдо
Що ти від мене хочеш?
Меркуціо
Добрий королю котів, нічого, тільки одне життя з твоїх дев’яти. З цим вчиню зараз по-своєму, а інші вісім, залежно від того, як ти поведешся після цього зо мною, битиму, поки потрощу. Виймай же свого меча з піхви за вуха, та швидше, а то мій буде коло твоїх вушей перше, ніж ти виймеш свого.
Тібальдо
(виймаючи меч)
Я жду вас.
Ромео
Меркуціо, здійми рапіру вгору.

Меркуціо
Нум, синьйоре, ваше passado.
Б’ються.
Ромео
Бенволіо, виймай, з рук зброю виб’єм! Сором вам, синьйори, отямтеся!
Меркуціо! Тібальдо! Заборонив у місті битись герцог, Меркуціо, чекай!
Спинись, Тібальдо!
Виходить Тібальдо зі своїми прибічникам.
Меркуціо
У мене рана.
Чума обом домам! Кінець мені.
Так і пішов без кари?
Бенволіо
Що з тобою?
Меркуціо
Лише подряпина — та досить з мене.
Де паж мій? По хірурга йди, ледащо.
Паж виходить.
Ромео
Тримайся, хлопче: рана запевне невелика.
Меркуціо
Ні, вона не така глибока, як колодязь, і не така широка, як церковні двері. Але досить і такої, вона своє візьме: одвідай мене завтра, і ти побачиш, який буду я покійний. Я поперчений, далебі, для цього світу — чума на обидва ваші доми!— Побий господь! Собака, пацюк, миша, кіт — отак удряпнути чоловіка до смерти! Хвалько, шахрай, негідник, що б’ється по книзі аритметики! Якого біса вмішався ти проміж нас? Мене поранено в тебе під рукою.
Ромео
Я думав як краще.
Меркуціо
Бенволіо, веди мене до хати,
бо я впаду. Чума обом домам!
Черві зробили страву з мене!
Я маю, та ще й добре. Хай чума!

Виходять Меркуціо й Бенволіо.

Ромео

Цей лицар — родич герцога близький
і друг мій — тут прийняв смертельну рану
за мене. Слава сплямлена моя
обмовою Тібальдо, що годину
тому був брат мені. Джульєтто люба,
я став жіночним від краси твоєї
й відваги сталь пом’якшала в мені.

Бенволіо повертається.

Бенволіо

О, друже мій, Меркуціо вже мертвий.
Злетів за хмари дух його відважний,
що рано так цим світом згордував.

Ромео

Цей чорний день віщує інших зграю.
Що цей почав, ті доведуть до краю.

Тібальдо вертається.

Бенволіо

Тібальдо лютий знов іде до нас.

Ромео

Живий? Коли Меркуціо погас!
На небо знов, зичливосте, вертайся,
хай вогнеока лють мене веде!
Приймай назад негідника, Тібальдо,
що дав допіру, бо витає в нас
над головами лицарська душа,
ждучи твою собі до товариства.
Хоч ти, хоч я, хоч разом підем з нею.

Тібальдо

Ти, клятий хлопче, тут братався з ним,
то ж з ним і підеш!

Ромео

Ось що нас розсудить!

Б'ються. Тібальдо падає.

Бенволіо
Ромео, геть, скоріш!
Містяни зрушились, Тібальдо вбитий.
Не стій же пнем: тебе засудить герцог
на смерть, як схоплять. Геть! Скоріш! Тікай!
Ромео
Я блазень у фортуни.
Бенволіо
Чом стоїш?
Ромео виходить.
Входять городяни та інші.
1-й городянин
Де зник той, що Меркуціо убив?
Куди побіг Тібальдо душогуб?
Бенволіо
Тібальдо тут лежить.
1-й городянин
Ходім, синьйоре:
іменням герцога велю,— скорись
Входить герцог з почтом, Монтеккі, Капулетті їхні жінки та інші.
Герцог
А де нікчемнії привідці бою?
Бенволіо
Пресвітлий князю, я відкрию всіх,
що цей жахливий учинили гріх.
Це той, кого Ромео вбив. Покійник
і є Меркуціо твого убійник.
Синьйора Капулетті
Тібальдо, небоже! О, сину брата!
О, князю! Мужу! Небоже! Проллята
кров родича мого! О, князю мій —
за нашу кров Монтеккі кров пролий!
О, небоже!
Герцог
Бенволіо, хто бучу цю зчинив?

Бенволіо
Тібальдо, що його Ромео вбив.
Ромео тихо з ним повівсь, казав,
що битись нізащо, твою високу
неласку нагадав — та й цим не міг він,
хоч мовив тихо і схиляв коліна,
з нестриманим Тібальдо замиритись,
що був глухий до миру й гостру сталь
Меркуціо в одважні груди справив.
Той, теж гарячий, стрів його так само —
й з вояцьким глумом лівою одбив
холодну смерть, а правою послав
її Тібальдо, що ударом спритним
оборонився. Гукнув Ромео вголос:
"Стривайте, друзі!" — й швидше, ніж язик,
його рука страшні одбила леза; —
він втрутився. Та під його рукою
Тібальдо завидющим лезом влучив
Меркуціо хороброго й утік.
Та знов прийшов невдовзі до Ромео,
що помстою горів. Їх бій спахнув,
як блискавка. Бо, поки меч я вийняв,
щоб розвести їх, вже Тібальдо вбито.
Ромео повернувся й зник по цім.
Що правда це — ручусь життям своїм.
Синьйора Капулетті
В нім кров Монтеккі. Кревна приязнь в’яже
його до роду, він неправду каже.
Їх з двадцять билося в бою цьому —
й всі вкоротили віку одному.
Благаю суду, княже мій, швидкого:
Ромео вбив Тібальдо — смерть на нього.
Герцог
Тібальдо вбив Меркуціо. Хто й де
за кров цю дорогу одвіт складе?

Монтеккі
Ромео ж — друг Меркуціо. Завзятий,
він те скінчив, що мав закон кінчати:
життя Тібальдо.
Герцог
От за цей злочи́н
негайно піде у вигнання він.
Мене обходить ваша злість затята,
бо кров моя за вас тепер проллята.
Таку на вас я накладу пеню,
щоб знали ви, як лити кров мою.
Тепер не приверну я послухання,
не викуплять ні сльози, ні благання.
Тому й не треба їх. Ромео хай
від смерти утікає в інший край.
А ви шануйтеся. Візьміть це тіло.
Діла прощати злії — злеє діло.
Виходять.

СЦЕНА 2

Кімната в домі Капулетті.
Входить Джульєтта.
Джульєтта
Скоріш летіть, полум’яногі коні,
до Фебового дому! Хай на захід
візниця-фаетон вас поганяє
й негайно хмарну ніч на світ несе.
Спускай завісу темну, ніч кохання,
щоб око не змигнуло, як Ромео,
небачений, прийшов у ці обійми.
Коханці таїнства любовні чинять
при світлі власної краси. Коли ж
любов сліпа — їй личить ніч. —
Приходь же у строгих, чорних шатах, пані ніч,
навчи програти виграшний цей заклад

за два незаплямовані дівоцтва.
Сховай під кобень кров мою знеможну,
нехай кохання дике, осмілівши,
в любові вірній тільки скромність бачить.
Йди, ніч, і ти, Ромео, день вночі,
бо ляжеш ти на крилах ночі білий,
мов перший сніг у ворона на спині.
Йди, ніч ясна, йди, люба, темнолиця,
віддай мою Ромео: а коли
умре він — ти розсип його зірками,—
і так прикрасить він обличчя неба,
що в ночі світ увесь кохатись буде,
забувши кланятись палкому сонцю.
Купила дім любови, але ним
не володіла. Продана — нікому
ще втіхи не дала. Такий докучний
цей день, мов ніч проти якого свята
дитині, що нове одіння має
й не може одягти. А! Мамка йде.
Входить мамка, з вірьовками.
З новинами вона. Лише сказати
ім’я Ромео — то небесна мова.
Які новини? Що це? Ті вірьовки,
що милий наказав дістати?
Мамка
Так, вірьовки.
Кидає їх.
Джульєтта
Ой лишенько! Чого ти ламлеш руки?
Мамка
Нещасний день! Він мертвий, мертвий, мертвий!
Пропали ми, пропали, синьйорино!
Нещастя! Він пропащий, вбитий, мертвий!
Джульєтта
Чи може небо так знущатись?

Мамка
Ні,
але Ромео може. О, Ромео!
Та хто б же міг помислити? Ромео!
Джульєтта
Що ти за демон, що мене так мучиш?
З такої муки заревло б і пекло.
Ромео вбив себе? Скажи лиш "так",
І слово це мене отруїть гірше,
ніж погляд василиска смертодайний.
З тим "так" життя такого я не хочу,
коли таке із тим, про кого "так"
ти кажеш. Так промов же — так, чи ні —
і цим ти долю вирішиш мені.
Мамка
Я рану бачила в грудях у нього —
спаси його Господь — на власні очі.
Нещасний труп, нещасний труп кривавий,
блідий, мов попіл, вимазаний в кров
запечену. Зомліла я, зирнувши.
Джульєтта
Розбийся, серце, бідний мій банкроте,
в темницю, очі — не глядіть на волю.
Зла земле, в землю йди: в труні одній
з Ромео буде відпочинок твій.
Мамка
Тібальдо мій, о друже мій найкращий!
Тібальдо гречний! Пане доброчесний!
Чи смерть твою я бачити гадала?
Джульєтта
Що це? Сама собі противна буря?
Ромео вбитий? І Тібальдо мертвий?
Мій любий брат і мій любіший муж?
Сурми ж тоді, жахлива сурмо суду:
бо хто живий, коли цих двох не стало?

Мамка
Тібальдо вмер, Ромео ж твій — вигнанець.
Ромео, що Тібальдо вбив, — вигнанець.
Джульєтта
О боже! То Ромео вбив Тібальдо?
Мамка
Убив, убив! Ой лишенько! Убив!
Джульєтта
Зміїне серце у квітучім тілі!
Чи жив дракон в такій печері красній?
Вродливий кат! Янгеловидий демон!
Голубоперий крук! Ягня драпіжне!
Гидотна суть в божественій подобі!
Тому противний, чим здаєшся зовні!
Пекельний праведник, достойний злодій!
Природо, щó тобі робити в пеклі,
коли ти душу демона вселила
у смертний рай привабливої плоті?
Чи книга, отака гидка, була
в такій оправі красній? Чом облуда
живе в такім палаці пишнім?
Мамка
Правди
в чоловіках немає. Всі — зрадливі,
всі — марноклятні, всі — нікчемні й злудні.
Де ж мій слуга? Дай трохи aqua vitae*
Старіюсь я від цих турбот і горя.
Ганьба Ромео!
*Aqua vitae (лат.) — вода життя (горілка)
Джульєтта
Хай тобі язик
опухне! Чи ж йому ганьба пристала?
Ганьба встилається чола Ромео:
На нім бо честь коронуватись може
короною державця світового.

Мамка
Як можеш ти хвалити вбивцю брата?
Джульєтта
Та як же мужа гудити мені?
Хто ж вступиться тоді, мій бідний пане,
за ім’я твоє, як я його зневажу?
За що ж, негіднику, ти брата вбив?
Негідний брат хотів убити мужа:
назад вертайте, нерозумні сльози,—
належать горю ваші краплі щедрі,
що радости ви несете обмильно.
Живе мій муж, що брат хотів убити,
й брат мертвий, що хотів убити мужа.
Оце розрада: чом же плачу я?
Було щось гірше, аніж смерть Тібальдо,
що так мене вразило. Я б забула
про те, але воно так тисне пам'ять,
як чорні вчинки грішникове серце.
Тібальдо вмер, Ромео мій — вигнанець.
Вигнання — це єдине слово вбило
сто сот Тібальдо. Смерть Тібальдо є
саме велике горе — коли б горе
на цім скінчилось. А коли воно
ходити в товаристві інших любить,
чом не почула я зі смертю брата
про смерть отця і неньки, чи обох,
щоб зняти голосіння, як годиться?
Але по смерті брата післяслово:
"Ромео твій — вигнанець" — значить, що
Джульєтта, брат, Ромео, батько й мати
всі вбиті, всі. Ромео мій — вигнанець.
О! Смерть без краю і кінця в цім слові.
На горе це не стане слів у мові.
А де ж це батько мій та мати, мамко?
Кричать і плачуть над Тібальдо мертвим.

Як хочеш, проведу тебе до них.
Джульєтта
Коли в їх висохне сльоза остання —
заплачу я про милого вигнання.
Візьми цю шворку: бідна шворка, їй
теж не щастить, бо зник Ромео мій.
Він сплів її, щоб стріти ніч зо мною.
Та вмру я, дівка, дівкою-вдовою.
Ну що ж: піду на шлюбне ложе — там
своє дівоцтво смерті я віддам.
Мамка
Йди до кімнати. Я знайду Ромео
тебе розрадити: я знаю, де він,
Вночі вій прийде. Не змикай очей.
Він в келії Лоренцо встиг сховатись.
Джульєтта
Спіши ж. Віддай від мене перстень цей.
Хай прийде він востаннє попрощатись.
Виходять.

СЦЕНА 3

Келія отця Лоренцо.
Входять отець Лоренцо і Ромео.
О. Лоренцо
Ромео, йди, іди, лякливий хлопче:
біда в твоїй кебеті закохалась,
нещастя одружилося з тобою.
Ромео
Які новини? Що судив нам герцог?
Яке ще лихо невідоме прагне
мого знайомства?
О. Лоренцо
Надто вже знайомий
мій любий син з цим товариством хмурим.
Про присуд герцогів приніс я вісті.

Ромео
Чим кращий присуд цей за суд останній?
О. Лоренцо
Із уст зійшов у нього м'якший присуд:
не смерть для тіла, а лише вигнання.
Ромео
Вигнання? Змилуйся, скажи про смерть.
Страшніш мені вигнання видається,
ніж смерть сама. Ні, не кажи — вигнання!
О. Лоренцо
Від цього дня ти вигнаний з Верони.
Терпи, бо світ широкий і великий.
Ромео
Нема за стінами Верони світу —
лише чистилище, тортури, пекло.
Вигнання звідси — все одно що з світу.
А з світу — значить, смерть. Тоді вигнання —
не що, як смерть сама. Смерть так звучи,
мені стинаєш золотим ножем
ти голову — ще й тішишся ударом.
О. Лоренцо
Гріх смертний! Зла невдячність! Наш закон
твій злочин смертю зве. Та добрий герцог,
на бік твій ставши, обійшов закон
і чорну смерть вигнанням замінив.
Велика ласка — ти ж її не бачиш.
Ромео
Це мука, а не ласка. Де Джульєтта —
там небо. Кожний кіт і пес, і миша,
і всяка твар нікчемна тут живуть
на небі, бо її щоденно бачать.
Ромео ж не побачить. Більше честі,
поважности й звичайности у мухах,
що падло люблять, ніж в Ромео.
Можуть вони на біле диво рук їй сісти,

і вкрасти з вуст її небесну ласку,
що червоніють і в дівочій цноті
немов за гріх цілунок власний мають.
Це — втіхи мушачі, я ж бігти мушу —
і кажеш ти, що це не смерть? Але ж
Ромео гірше мухи, бо вигнанець.
Це можна мусі, він же бігти мусить.
Бо мухи вільні тут, а я вигнанець.
Чи ти отрути та ножа не маєш,
чи способу на наглу смерть не знаєш,
опріч вигнання, щоб мене убити?
Вживають слово це лиш тіні пекла —
й виття відповідає їм. Як можеш
ти, мій духовний батько й сповідник,
мій розгрішитель і мій щирий друг,
мене трощити словом цим — вигнання?
О. Лоренцо
Коханче божевільний, дай хоч слово
сказати!
Ромео
Знов ти про вигнання скажеш.
О. Лоренцо
Я проти цього слова зброю дам —
недолі молоко солодке — мудрість,
що потішатиме тебе в вигнанні.
Ромео
Вигнання все-таки? Повісь ту мудрість,
коли вона не дасть мені Джульєтти,
не пересадить міста, княжий вирок
не змінить! Не кажи мені про мудрість!
О. Лоренцо
Вушей не мають божевільні, бачу.
Ромео
Тому що мудреці очей не мають.
О. Лоренцо

Дай про твою біду поговорити.
Ромео
Але ж її не почуваєш ти.
Був би в літах моїх, любив Джульєтту,
допіру одружився, вбив Тібальдо,
шалів, як я, і став, як я, вигнанцем,—
тоді б ти говорив і рвав волосся
й на землю падав би, як я, щоб зняти
собі заранні для могили мірку.
О. Лоренцо
Вставай, Ромео, стукають. Сховайся.
Стук знадвору.
Ромео
Не хочу, ні! Хіба тяжке зітхання,
як мла, мене сховає від очей.
Стук.
О. Лоренцо
Як стукають, чи чуєш? Хто там? Встань!
Тебе ухоплять. Почекай! Зведися,—
біжи до студії. Господня воля.
Яка настирність! Та іду вже, йду.
Стук.
Хто це так грюкає? Хто ви? Чого вам?
Мамка
(за дверима)
Впустіть мене, то й взнаєте чого.
Я від Джульєтти.
О. Лоренцо
Ну, тоді заходьте.
Входить мамка.
Мамка
Святий мій отче, о, скажіть, панотче,
де пан моєї пані, де Ромео?
О. Лоренцо
Ось на землі, своїми слізьми п’яний.

Мамка
Та саме з ним, що з панною моєю,
якраз те саме.
О. Лоренцо
О гірке кохання,—
безщасна пара!
Мамка
Пані моя теж
отак лежить, ридма ридає й плаче.
Підводьтеся, вставайте, будьте мужем!
Задля Джульєтти, задля неї, встаньте!
Чого в таку журбу вдаватись вам?
Ромео
О, мамко!
Мамка
Ах, пане, пане! Смерть — всьому кінець.
Ромео
Ти про Джульєтту мовила? Що з нею?
Чи я не став для неї душогубом,
первоцвіт щастя нашого зганьбивши
заледве не її ж таки і кров'ю?
Та де ж вона? І як вона? Й що каже
дружина тайна про наш тайний шлюб?
Мамка
Нічого, тільки плаче й плаче, пане.
То упаде на ліжко, то зведеться;
Тібальдо кличе, плаче за Ромео,
й знов падає.
Ромео
Немовби це ім'я
з дула гармати стрілене страшного
її вбиває, так, як ця рука
їй брата вбила. Отче мій, скажи, —
в якій частині злій цієї плоті
моє ім'я живе, щоб сплюндрував я

проклятий дім?
О. Лоренцо
Спини шалену руку
Чи муж ти? Тілом ти на мужа схожий,
а плачеш по-жіночому і дієш
безтямно, наче нерозумний звір.
В подобі мужа неподобна жінко,
чи неподобний звір в обох подобах!
Що сталося? Клянусь моїм чернецтвом,
я думав, ти помірнішої вдачі.
Тібальдо вбивши, та й на себе важиш?
Та й жінку, що живе тобою, вбив би,
такий на себе попустивши гріх?
Чом рід свій, небо й землю так ти шпетиш?
Адже вони стрічаються всі троє
в тобі — ти ж втратити їх разом хочеш,
Свій образ, розум і любов ти га́ньбиш
Немов лихвар, добра доволі мавши,
йому правдивого не знаєш вжитку,
що красить образ і любов і розум.
Шляхетний образ твій — з м’якого воску:
йому достойність людська незнайома.
Твоє кохання — не кохання — зрада:
ти губиш ту, що присягавсь кохати.
Твій розум, ця краси й чуття оздоба,—
знівечена красою і чуттям:
як порох у ладунці вояка
невмілого, з твого недбальства вибух —
і ось тебе забила власна зброя.
Встань, чоловіче, бо жива Джульєтта,
що задля неї ти вмирав допіру,—
це щастя: хтів тебе Тібальдо вбити,
а ти Тібальдо вбив — це щастя теж.
Закон, що важив смерть, став тобі другом,
лиш вигнавши тебе: це щастя знов.

Тобі припала сила всяких благ:
лицяється до тебе пишне щастя,—
та, мов примхлива й неподобна дівка,
ти дмешся на кохання і фортуну.
Гляди: сумний кінець таких чекає.
Іди ж до милої, як умовлявся,
дістанься до неї, та потіш її,
але не гайсь, поки поставлять варту;
тоді до Мантуї ти не проїдеш.
Там житимеш ти, поки час наспіє
і виявим твій шлюб, підмовим друзів,
упросим герцога й тебе прикличем,
щасливого у два мільйони раз
проти того жалю, з яким ти підеш.
Йди перша, мамко, привітай синьйору,
хай всіх вона поквапить облягтися,—
до цього ж їх і сум тяжкий прихилить.
Ромео піде слідом.
Мамка
О, господи, всю ніч я тут стояла б
та слухала б напучень! Що то вчення!
Синьйоре, я скажу, що ви йдете.
Ромео
І хай готується мене картати.
Мамка
Цей перстень дати вам вона веліла.
Не гайтеся ж, спішіть же, бо вже пізно.
Мамка виходить.
Ромео
Як відновило це мій спокій знову!
О. Лоренцо
Іди, добраніч. В цім твій порятунок;
або тікай, закіль поставлять варту,
або удосвіта, переодягшись.
Живи у Мантуї. Твого слугу

знайду я, й буде він вряди-годи
тобі носити звідси добрі вісті.
Дай руку. Пізно вже. Прощай. Добраніч.
Ромео
Коли б не щастя це, не хвилювання,
було б гірке для мене це розстання.
Виходять.

СЦЕНА 4

Кімната в домі Капулетті.
Входять Капулетті, синьйора Капулетті й Парис.
Капулетті
Так все недобре склалося, синьйоре,
що ніколи було дочку вмовляти.
Вона ж Тібальдо, бачите, любила.
Любив і я його. Що ж, всі ми смертні.
Нерано вже, вона до нас не зійде.
Та й сам я, правда, от коли б не ви,
уже б з годину був у себе в ліжку.
Парис
В час горя залицятися не час.
Добраніч. Привітання вашій доньці.
Синьйора Капулетті
Гаразд. Її думки я взнаю завтра.
Сюніч вона замкнулася з печаллю.
Капулетті
Синьйоре, я ручуся чим завгодно
за доччину любов. У всім, здається,
вона мені покірна. Так, це певно.
Зайди до неї, жінко, перед сном;
скажи їй про любов мого Париса
й звели у середу — гляди ж мені...
Стій, що за день сьогодні?
Парис
Понеділок.

Капулетті
Ага! Ну, середа — занадто швидко.
Хай у четвер. Скажи їй, що в четвер
вона з цим графом гідним візьме шлюб.
Чи приготуєтесь? Як вам цей поспіх?
Обійдемось без шуму: пара друзів —
бо, чуєте, Тібальдо щойно вбито.
Ще скажуть, що ми знехтували ним —
а він же родич наш — в бенкети вдавшись.
Отож в нас буде друзів з півдесятка
та й годі. Ну, що скажете? В четвер?
Парис
Хотів би я, щоб той четвер був завтра.
Капулетті
Гаразд, ідіть, хай буде у четвер.
Зайди ж перед спочинком до Джульєтти
та підготуй її до шлюбу, жінко.
Прощайте, графе. Гей, а дайте світла
в мою кімнату! Вже так пізно, що
казати можна рано. На добраніч!
Виходять.

СЦЕНА 5
Кімната Джульєтти.
Входять Ромео і Джульєтта.
Джульєтта
Ти йдеш уже? Ще день не скоро буде:
це соловей, не жайворон, тобі
в пустóті вуха сторожкій віддався,
Співає він на яблуні щоночі,
Вір, серденько, мені: це соловей.
Ромео
Ні, ні, це жайворон, світанку вісник,
не соловей. Глянь, завидущі смуги
легкі хмарки на сході обшивають.

Вже зорі догоріли й день веселий
на пальці сп’явся на верхівлях млистих.
Піду — життя; лишуся — смерть мені
Джульєтта
Це світло ще не світло денне, ні:
це метеор, що висилає сонце
тобі замість факелоносця сюніч,
до Мантуї дорогу освітити.
Тому лишайся. Рано ще іти.
Ромео
Нехай беруть мене й карають смертю.
Я радий, хай же буде так, як хочеш.
Це сіре світло ще не око ранку,
це Цинтія обличчям світить блідно.
Це не жайворон, чий спів так б’ється
десь понад нами об склепіння неба.
Я гаюся, хоч я тікати маю.
Йди, смерте, швидше: так Джульєтта хоче
Що, серце? Розмовляймо, ще не день.
Джульєтта
Ні, ні, вже свінуло. Тікай лишень!
Це жайворон, що так не в тон співає,
що так фальшивить, так терзає слух.
А кажуть, жайворон співає ніжно.
Та лютий він, бо розлучає нас!
Він, кажуть, з жабою змінявсь очима:
якби він був і голосом змінявся,
бо голос цей розводить наші руки
й жене тебе і викликає день.
Тікай же, любий мій, бо вже світає.
Ромео
Та просвітку в стражданнях нам немає.
Входить мамка.
Мамка
Синьйоро!

Джульєтта
Мамко!
Мамка
В твою світлицю мати прийде зараз.
Вже ранок. Стережись, моє дитя.
Виходить мамка.
Джульєтта
Впустіть день, вікна, й випустіть життя.
Ромео
Ще поцілунок і прощай. Хутчій!
Ромео спускається.
Джульєтта
Ти йдеш? Мій мужу, пане, друже мій!
Звіщай про себе кожний день в годині,
бо є в одній хвилині днів багато.
О! Так лічивши, буду дуже літня,
закіль побачу знов свого Ромео.
Ромео
Прощай! Всякчас нагоди буду я шукати
тобі своє вітання передати.
Джульєтта
Чи віриш ти, що стрінемося знову?
Ромео
Я певний. І про смутки ці колись
ми будем безтурботно розмовляти.
Джульєтта
О боже! Лиховісне в мене серце.
Коли на тебе вниз дивлюсь, мені
здається, що мерця в могилі бачу.
Чи це мені здається, чи ти зблід?
Ромео
Здаєшся й ти мені блідою, мила.
Суха печаль п’є нашу кров. Прощай.
Виходить Ромео.
Джульєтта

О доле! Кажуть всі, що ти зрадлива.
Коли зрадлива, що ти зробиш з тим,
хто славний вірністю? Зрадлива будь же:
тоді його триматимеш недовго
й до мене вернеш.
Синьйора Капулетті
(всередині)
Що, вже встала, дочко?
Джульєтта
Хто це? Чи то моя синьйора мати?
Чи не лягала ще, чи рано встала?
Чого нежданo так вона приходить?
Входить синьйора Капулетті.
Синьйора Капулетті
Ну, дочко, як?
Джульєтта
Недужа я, синьйоро.
Синьйора Капулетті
Усе оплакуєш свого кузена?
Чи ж вимиєш його з могили слізьми?
А вимиєш — життя йому не вернеш.
То ж годі. Свідчить про любов печаль.
Але печаль без міри — про нерозум.
Джульєтта
Я плачу, бо тяжку відчула втрату.
Синьйора Капулетті
То втрату й чутимеш, а не того,
за ким ти плачеш.
Джульєтта
Так відчувши втрату,
я можу тільки плакати за ним.
Синьйора Капулетті
Не стільки смерть оплакуєш ти, дочко,
як те, що душогуб живий зостався.
Джульєтта

Хто душогуб, синьйоро?
Синьйора Капулетті
Та Ромео ж.
Джульєтта
Ромео й душогуб — то різні речі.
Хай бог простить йому, а я прощаю.
Хоч не смутить мене ніхто, як він.
Синьйора Капулетті
Тим, що убивця-зрадник ще живе.
Джульєтта
Так, що живе від рук моїх далеко.
О, коли б я одна над ним помстилась!
Синьйора Капулетті
Не бійся, помста не втече від нас.
Тож годі. В Мантую, де клятий збігця
живе, пошлю я одного, що дасть
йому напою доброго — й Ромео
до нашого Тібальдо відпровадить.
Тоді, я певна, й ти задовольнишся.
Джульєтта
Так, я тоді лише задовольнюся,
коли побачу я Ромео — мертвим —
від смерті брата в мене серце стало.
Синьйоро, якщо знайдете того,
хто зілля дасть, хай труту я зготую,
щоб випивши її, заснув Ромео
спокійним сном. Болить у мене серце
про нього чути й не прийти до нього,
щоб за моє кохання до Тібальдо
на тілі його вбивці розквитатись.
Синьйора Капулетті
Аби отрута, я знайду людину.
Тепер тобі скажу я любі вісті.
Джульєтта
В годину смутку люба вість до речі.

Які ж то вісті, розкажіть, синьйоро?
Синьйора Капулетті
Упадливого батька маєш, доню.
Він, щоб тобі прогнати сум, призначив
для тебе радости нежданий день,
день, що ні ти, ні я не сподівались.
Джульєтта
Час добрий. Що ж бо то за день, синьйоро?
Синьйора Капулетті
Дитя моє, в четвер уранці рано
одважний, молодий і значний граф
Парис в Петра Святого церкві візьме
з тобою в добрий час щасливий шлюб.
Джульєтта
Клянусь і церквою Петра й Петром,
щасливого він шлюбу там не візьме.
Цей поспіх дивний. Той, хто мужем буде,
ще й не лицявсь, а я вже вийти маю.
Благаю, батькові скажіть, синьйоро,
що я не хочу заміж. А як схочу —
скоріш за ненависного Ромео,
ніж за Париса, вийду.— От новини!
Синьйора Капулетті
Ось батько йде. Скажи йому сама —
й побачиш, як він це від тебе прийме.
Входять Капулетті й мамка.
Капулетті
Навзаході земля росою плаче.
Коли ж мого небожа сонце сіло —
йде справжній дощ.
Ге, що це? Ринва, дочко? Все в сльозах?
Все в зливі? У такім маленькім тілі
у тебе й корабель і море й вітер:
бо очі в тебе, що я морем зву,
сльозами повняться; у ньому тіло

твоє, мов корабель пливе; зітхання —
вітри, що, борюкаючись із слізьми,
твоє стражденно тіло перекинуть,
як шторм не вщухне враз. Що, жінко, вже
ти нашу волю їй оповістила?
Синьйора Капулетті
Так. Тільки дякує вона, не хоче.
Хай би з могилою, дурна, звінчалась!
Капулетті
Цить, почекай мене в цім ділі, жінко.
Що! І не дякує за це? Й не хоче?
Й не горда? І за щастя це не має,
що ми принадили їй, недостойній,
вельможного такого жениха?
Джульєтта
Не горда я, а вдячна вам за це.
Ненависним я не пишаюсь, тільки
вам дякую за цю любов-ненависть.
Капулетті
Яка зарічана? Та що ж це, справді.
То горда, то удячна, — й знов невдячна,
та й знов не горда. Панночко-мазунко,
не дячся мені більше й не гордися,
а приготуйсь до четверга, бо підеш
з Парисом до Петра Святого церкви.
А то я сам тебе приволочу.
Геть, падло, потаскухо несвітенна,
геть, неміч блідна!
Синьйора Капулетті
Чи здурів ти? Годі!
Джульєтта
Благаю на колінях, добрий батьку,
терпляче вислухай, що я скажу.
Капулетті
До біса, потаскухо неслухняна!

Кажу тобі, йди у четвер до церкви,
або мені не навертайсь на очі.
Не озивайсь до мене й словом. Руки
сверблять мені. Ми сумували, жінко,
що бог зоставив нам одну дитину.
Тепер я бачу, що й цієї досить,
що й ця одна для нас — небесна кара.
Щоб ти, повіє!..
Мамка
Згляньсь на неї, боже!
Гріх вам її так лаяти, синьйоре!
Капулетті
А ти чого, розумнице? Замовкни!
Порадинця! Базікаєш тут! Геть!
Мамка
Я злого не кажу.
Капулетті
То ж геть звідсіль!
Мамка
Не ножна й говорити?
Капулетті
Цить, дурна!
Йди радься коло чарочки з кумою,
а звідси геть.
Синьйора Капулетті
Ти надто запальний.
Капулетті
О боже. Я зійду з ума!
День, ніч, година, забавка, робота,
сам чи з гістьми — все про одне я думав —
щоб видати її. Знайшов їй хлопця
із роду доброго, хороших статків,
значного виховання, молодого,
набитого талантами (як кажуть),
напрочуд доброї у всьому міри —

а тут оця дурепа вересклива,
плаксива лялька — щоб зрадіти щастю,
так ні ж: завчила — не люблю", "не хочу",
"я надто молода", "простіть мене".
Не схоч мені, то я тебе прощу!
Пасись де знаєш, тут тобі не жити!
Зваж це, бо жартувати я не звик.
Четвер близенько вже. Порадься з серцем:
коли моя, віддам тебе за друга,
а ні — завісся, голодуй, старцюй, —
бо — присягаюся — зречусь тебе,
і що моє — тобі добра не зробить,
зміркуй же, я присяги не ламаю.
Виходить.
Джульєтта
Чи там за хмарами жалю немає,
щоб прозирнув до дна моєї муки?
О, не цурайся ж ти мене, мамусю!
На місяць, тиждень відклади цей шлюб.
А ні, то шлюбну постіль постели
в тім темнім склепі, де лежить Тібальдо.
Синьйора Капулетті
І не кажи, бо не озвуся й словом,
роби, як хоч, бо я тебе не знаю.
Виходить.
Джульєтта
О боже! Мамко, чим це відвернути?
Муж на землі мій, а клятьба на небі.
Як вернеться моя клятьба на землю,
коли її мені не верне муж мій,
лишивши землю? Ой, розваж, порадь!
Та ба! Як небо пробує свій підступ
на отакій, як я, істоті ніжній?
Що скажеш? Може, знаєш слово втішне?
Розрадь мене!

Мамка
Гаразд. Ромео твій —
вигнанець. Світом закладаюсь, він
прийти вже не насмілиться по тебе.
Коли ж і прийде, то лише таємно.
Як все так склалось, я собі й гадаю,
що краще б тобі взяти шлюб із графом.
О, він хороший пан!
Ромео — квач супроти нього. Сокіл
очей таких яскравих і швидких
не має, як Парис. Клянуся серцем,
щаслива будеш ти в цім другім шлюбі,
бо кращий він, ніж перший. А не будеш —
твій перший мертвий. Хоч би й був хороший,
та користи від нього ти не маєш.
Джульєтта
Від серця кажеш це?
Мамка
І від душі.
Клянуся обома.
Джульєтта
Амінь.
Мамка
Що кажеш?
Джульєтта
Так, ти мене розважила на диво.
Йди. Матері скажи, що я пішла —
так батька прогнівивши — до Лоренцо
на сповідь, щоб розгрішення узяти.
Мамка
Гаразд, іди. Це зроблено розумно.
Джульєтта
Проклята бабо! Вороже мій лютий!
Що гірше? Зводити мене з присяги,
чи мужа мого тим же язиком

ганьбити, що хвалив його надмірно
багато тисяч раз? Іди, стара!
Від тебе серце я тепер замкну.
Йду. Може, у ченця знайду надію.
А не знайду — то вмерти я зумію.
Виходить.

АКТ ЧЕТВЕРТИЙ

СЦЕНА 1

Келія отця Лоренцо.

Входять Лоренцо й Парис.

О. Лоренцо

В четвер, синьйоре? Це аж надто скоро.

Парис

Цього бажає тесть мій, Капулетті.
А я йому не стану на заваді.

О. Лоренцо

Не знаєте ще волі синьйорини?
Непевний шлях мені не до вподоби.

Парис

Вона надмірно тужить за Тібальдо,
тому-то й про любов я не казав їй,
бо не сміється в домі сліз Венера.
Та батько небезпеку бачить в тім,
що так вона печали попустилась
і мудро поспішає з нашим шлюбом,
щоб повідь сліз її спинити швидше.
Те, що самотні мислі їй сповняє,
розвіяти їй може товариство.
Тепер ви знаєте, нащо цей поспіх.

О. Лоренцо

(набік)

Коли б не знав я, чом цей поспіх зайвий!
Синьйоре, гляньте — панна йде до мене.

Входить Джульєтта.

Парис

Привіт моїй синьйорі і дружині!

Джульєтта

Я з вами начебто не брала шлюбу.

Парис

Так візьмете в четвер, моя кохана.

Джульєтта

Хай буде те, що буде.

О. Лоренцо

Правда, правда.

Парис

Прийшла до цього панотця на сповідь?

Джульєтта

Як відповім — то вийде сповідь вам.

Парис

Не потаїть, що любите мене.

Джульєтта

Признаюсь вам, що я люблю його.

Парис

Ви скажете, що любите мене.

Джульєтта

А так — то краще буде, якщо це
вам заочі скажу, а не в лице.

Парис

Сердешненька, твій вид змарнів од сліз.

Джульєтта

Як вид змарнів — змарніло небагато,
бо він поганий був і перед цим.

Парис

Ти вид свій більш, ніж слізьми, цим неважиш.

Джульєтта

Синьйоре, це не наклеп, але правда.
Я правду цю кажу собі в лице.

Парис

Твоє лице — моє, і все це наклеп.
Джульєтта
Можливо, бо над ним не владна я.
Чи маєте ви час, панотче, зараз,
а чи прийти до вас під час вечерні?
О. Лоренцо
Я маю час, моя смутлива дочко.
Синьйоре, нам самим лишитись треба.
Парис
Крий боже, я святій пошкоджу справі!
Джульєтто, рано у четвер збуджу вас.
Прощайте, йду. Прийміть святий цілунок.
Парис виходить.
Джульєтта
О, зачини ж бо двері! А по цьому —
йди, плач зі мною, бо пропало все!
О. Лоренцо
Джульєтто, я вже знаю про нещастя.
Воно мене збиває зовсім з глузду.
Я чув, що ти у цей четвер — хоч що там —
із нашим графом шлюб узяти мусиш.
Джульєтта
Ні, не кажи, що чув, коля не можеш
порадити, як запобігти горю.
Коли твій розум помогти безсилий —
тоді скажи, що я вчиню розумно,
як цим ножем допоможу собі.
Бог шлюбом нам зв’язав серця, ти — руки.
Закіль же ця рука, що ти з Ромео
зв’язав її, зв’язок новий засвідчить,
а серце щире, зрадивши себе,
віддасться іншому — я вб’ю обох.
Тож дай мені, великий досвід мавши,
пораду скору. Дай або дивись,
як цим ножем я розсуджу себе

з своїм нещастям. Розв'язавши те,
що ні твої старі літа, ні кмітність
із честю розв’язати не зуміли.
Не трать же слів: до смерти я готова,
коли не про рятунок буде мова.
О. Лоренцо
Стій, дочко! Блиснула мені надія.
Та треба тут відчайности такої ж,
як те, чому ми запобігти хочем.
Коли, щоб не віддатись за Париса,
ти силу волі себе вбити маєш,
то щось на смерть подібне мусиш ти
вчинити, щоб гріха цього позбутись,
що неминучим, наче смерть, здається.
Коли наважишся, я ліків дам.
Джульєтта
О, краще з башти кинутись тієї
звели мені, ніж за Париса вийти!
На шлях злодійський справ; звели ховатись
межи гадюк; з ведмедями прикуй;
замкни мене в мертвечий склеп, доверху
наповнений гримучими кістками,
брудним гоміллям і маслаччям битим;
звели зійти в могилу свіжу й там
сховатися скажи з мерцем під саван;
зробити все, що так мене жахало, —
і я зроблю без страху, без вагання,
щоб не сплями́тись тільки перед милим.
О. Лоренцо
То йди ж додому, будь весела, згодься
на шлюб з Парисом. Завтра середа.
Ти завтра уночі одна ляж спати,
і хай не спить в твоїй кімнаті мамка.
Візьми цю шклянку, як у постіль ляжеш,
і перепущений цей трунок випий;

і враз тобі по жилах піде повів,
холодний та дрімотний; бо не буде
у тебе битись пульс, бо стихне пульс;
життя не виявлять — тепло на подих;
на сірий попіл рожі щік і вуст
зів’януть; упадуть очиці-вікна;
мов смерть запне одразу день життя;
всі часті тіла, гнучости живої
позбавлені, на смерть подібні стануть.
В подобі цій, позиченій у смерти,
ти перебудеш сорок дві години,
а потім, як по сну приємнім, встанеш.
Отож, коли жених тебе збудити
уранці прийде,— ти вже будеш мертва.
Тоді, як це ведеться в нашім краї,
тебе відкриту, у вбранні найкращім
на марах понесуть в родинний склеп,
на похорон, в поховище те давнє,
де спить уся родина Капулетті.
А поки прийде час тобі збудитись,
про все з листів моїх Ромео взнає
й сюди прибуде; він і я доглянем
твій прокид; і у Мантую Ромео
тієї ж ночі забере тебе.
Так ти від сорому свого звільнишся,
коли ні примха, ні жіночий страх
тобі одваги в ділі цім не збавлять.
Джульєтта
Дай, дай мені! О! Не кажи про страх.
О. Лоренцо
На, йди тепер. В своїй відвазі сильна
й щаслива будь. У Мантую, до нього,
чернець мій лист відразу ж понесе.
Джульєтта
Любов! Зміцни мене, зміцни на все!

Прощай, панотче.
Виходять.

СЦЕНА 2

Кімната в домі Капулетті.
Входять Капулетті, синьйора Капулетті, мамка та слуги.
Капулетті
Заклич гостей, що списані отут.
Слуга виходить.
Ти з двадцять добрих кухарів найми.
2-й слуга
Поганих не найму, пане, бо я перевірятиму, чи можуть вони лизати свої пальці.
Капулетті
Та як же ти їх перевіриш?
2-й слуга
Ге, пане, та це ж поганий кухар, що не може лизати власних пальців.
Тому-то я тих, що не можуть лизати своїх пальців, і не братиму з собою.
Слуга виходить.
Капулетті
Іди ж, іди.
Всього не встигнемо наготувати.
Що, чи пішла Джульєтта до Лоренцо?
Мамка
Авжеж.
Капулетті
Гаразд, він, може, напутить її,
бо з неї вперта й зарічуща дівка.
Входить Джульєтта.
Мамка
Весела йде зі сповіді, дивіться.
Капулетті
Ну, як, свавільнице? Де ти блукала?
Джульєтта
Там, де спокутувати я навчилась

гріх неслухняности моєї вам
і вашим рòзказам. Святий Лоренцо
велів упасти тут мені й молити
прощення вашого. Простіть, благаю.
Віднині я коритимусь у всьому.
Капулетті
Пошліть за графом і скажіть про це.
Я хочу завтра ж зав’язати вузлик.
Джульєтта
В отця Лоренцо я зустріла графа.
З ним обійшлась любовно, як годиться,
меж скромности у цім не перейшовши.
Капулетті
Я задоволений із тебе. Встань же.
Так би б давно. Ось я побачу графа:
кажу ж, підіть та приведіть його.
Що ж до ченця святого — свідчусь богом —
йому завдячує в нас ціле місто.
Джульєтта
Чи підеш, мамко, у мою світлицю
й поможеш вибрати мені вбрання,
яке тобі на завтра здасться кращим?
Синьйора Капулетті
Нехай до четверга. Часу в нас досить.
Капулетті
Йди, мамко, йди. Бо завтра ж і до церкви.
Виходять Джульєтта й мамка.
Синьйора Капулетті
Запасу нам не вистачить, а вже
заходить ніч.
Капулетті
Ну й що ж: а я метнуся
сюди-туди — й все буде добре, жінко.
Йди до Джульєтти. Поможи вбирати.
Не спатиму всю ніч. Лиши мене.

Хай буду господинею. Гей, хто там?
Всі розійшлись. Гаразд, піду до графа
сказати, щоб на завтра готувався.
Аж дивно, як на серці легко стало,
що виправилась дівка ця затята.
(Виходить).

СЦЕНА 3

Світлиця Джульєтти.

Входять Джульєтта та мамка.

Джульєтта

Так, це вбрання найкраще. Тільки, мамцю,
ти сюніч залиши мене саму,
бо мушу я молитися багато,
щоб небо усміхнулося до мене —
сама ж ти знаєш-бо, яка я грішна.

Входить синьйора Капулетті.

Синьйора Капулетті

За ділом, га? Моя потрібна поміч?

Джульєтта

Синьйоро, вибрали ми все потрібне,
щоб ранок нам зустрінути пристойно.
Тож залишіть мене тепер саму,
а мамка сюніч хай при вас побуде,
бо знаю, що в обох вас повні руки
нежданого клопоту.

Синьйора Капулетті

На добраніч:
лягай, засни, ти в цім потребу маєш.

Виходять синьйора Капулетті й мамка

Джульєтта

Прощайте. Де побачимось — бог знає.
Холодний, кволий страх мене проймає
і заморожує в мені життя.
Я їх верну, нехай мене розважать.

Гей, мамко! Що їй тут робити?
Сама я гру страшну кінчати маю.
Ось шклянка.
А що, коли це зілля не подіє?
Невже я вийду заміж завтра вранці?
Ні, ні, — мене врятує це: ляж тут.
Кладе кинджал.
А що, коли чернець мені отруту
підсунув зрадою, щоб я умерла,
й щоб не збезчестити себе цим шлюбом,
бо він же поєднав мене з Ромео?
Боюсь, що так. Та ні, це неможливо,
бо він святим до цього часу слив.
Не буду більше й думати про це.
А що, як покладуть мене в могилу
і як прокинуся, закіль Ромео
мене урятувати прийде? Страшно!
А може, задихнусь під тим склепінням,
в чий рот гидкий не віє свіжий вітер,
і буду мертва, як Ромео прийде?
А як не вмру, то чи не може статись,
що, з жахом здумавши про смерть і ніч,
про страховинне місце у могилі
на старовиннім гробовищі, де
багато вже віків лежать у сховку
кістки моїх похованих дідів,
де весь в крові Тібальдо, ледве лігши,
гниє під саваном, куди, як кажуть,
вночі у певний час приходять духи —
о горе, горе! — чи ж не може статись,
що я, так рано вставши — сморід, крик
немовби вирваної мандрагори,
той крик, що розуму збавляє смертним! —
О, що, як вставши я зійду з ума,
попавши у гидких страшидел коло,

й кістками предків гратимусь безумно,
й зірву з кривавого Тібальдо саван,
і, люта, предківський маслак схопивши,
ним рознесу собі шалений мозок.
Що це? Мені здалося, дух Тібальдо,
ганяє за Ромео, що у тіло
йому ввігнав рапіру. Стій, Тібальдо!
Ромео! Ось мій келех: п’ю до тебе!
Кидається на ліжко.

СЦЕНА 4

Покій Капулетті.

Входять синьйора Капулетті й мамка.

Синьйора Капулетті
Візьми ключі й добудь іще коріння.

Мамка
Айви та фініків кричать в пекарні.

Входить Капулетті.

Капулетті
Що, на ногах? Вже другий півень крикнув.
Сигнальний дзвін ударив. Три години.
Доглянь печене, люба Анджеліко,
та не скупій.

Мамка
От клопотун, їй-право!
Йдіть спати, бо заслабнете на ранок,
так бравшися до всього.

Капулетті
Не так я цілі ночі турбувався
за речі менш важливі — й не хворів.

Синьйора Капулетті
А так, ганяв колись мишей, ганяв.
Ось я візьмусь, щоб ти не брався більше.

Виходять синьйора Капулетті й мамка.

Капулетті

Все ревнощі та ревнощі. — Гей, хлопче,
що ти несеш?
Входять слуги з рожнами, дровами й кошиками.
1-й слуга
Для кухні щось, а що — не знаю, пане.
Капулетті
Біжи, біжи.
(1-й слуга виходить).
Внеси сухіших дров.
Спитай у П’єтро, він покаже, звідки.
2-й слуга
Я, пане, маю голову, що зможе
й сама, без П’єтро, відшукати дрова.
Капулетті
Сказав у лад. Ну й хлопець! Відтепер
ти — дерев’яна голова. Вже й ранок.
От-от з музиками прибуде граф.
Музика надворі.
Бо так він умовлявся. О! Вже чути.
Гей, мамко, жінко! Чи ти чуєш, мамко?
Входить мамка.
Буди Джульєтту. Йди, вбери її.
Я ж побалакаю з Парисом. Нубо!
Біжи: адже жених уже прибув.
Біжи, кажу.
Виходять.

СЦЕНА 5

Світлиця Джульєтти. Джульєтта на ліжку.
Входить мамка.
Мамка
Джульєтто! Синьйорино! Чуєш? Міцно спить.
Ягнятко! Панночко! У, полежайко!
Любесенька! Кохана! Наречена!
Ні слова? Ти своє узяти хочеш:

на тиждень виспатись. Ручуся, сюніч
граф ні за чим не постоїть, щоб тільки
ти менше спала. Господи, помилуй,
та що ж бо це — амінь — як міцно спить!
Збудити треба. Панно, панно, панно!
Нехай же граф тебе бере із ліжка.
Він підведе тебе, ще й як. Будь певна!
Та що ж це! Вбрана! Й спить собі в одежі!
Ось я збуджу тебе. Гей, панно! Панно!
Ой лишенько! Рятуйте! Панна вмерла!
Було б мені й на світ цей не родитись!
Гей, aqua vitae дайте! Пане! Пані!
Входить синьйора Капулетті.
Синьйора Капулетті
Що тут за галас?
Мамка
О нещасний день!
Синьйора Капулетті
Та що ж бо?
Мамка
Гляньте лиш! О лютий день!
Синьйора Капулетті
Ой горенько! Дитя моє єдине,
збудися, глянь, бо вмру і я з тобою!
Рятуйте! Клич на поміч!
Входить Капулетті.
Капулетті
Ведіть Джульєтту, ви! Жених прибув!
Мамка
Умерла, вмерла! О нещасний день!
Капулетті
Га! Дайте глянути. Кінець. Холодна.
Спинилась кров, заклякли суглоби.
Вуста давно розлучені з життям.
Окрила смерть її, як ранній іній

вкриває квітку щонайкращу в полі.
Мамка
Нещасний день!
Синьйора Капулетті
О скорбний, скорбний час!
Капулетті
Смерть узяла її, щоб я оплакав,
але вуста мені вона замкнула.
Входять отець Лоренцо й Парис із музикантами.
О. Лоренцо
Що, молода готова йти до церкви?
Капулетті
Готова йти, щоб не вернутись більш.
Перед твоїм весіллям, сину, спала
смерть з жінкою твоєю. Ось вона,
ця квітка, що її зв’ялила смерть.
Тепер-бо смерть і зять мій і наслідник.
Вона взяла мою дочку. Я вмру,
а все життя й достаток — їй зоставлю.
Парис
Чи ж я для того ранку ждав цього,
щоб отаку побачити картину?
Синьйора Капулетті
Лихий, проклятий, лютий, чорний день!
Година, що подібної ніколи
в своїй мандрівці довгій час не бачив!
Одне дитя, одне дитятко бідне,
єдиная утіха і відрада,
і те жорстока смерть украла в мене!
Мамка
О горенько! О скорбний, скорбний день!
О цей нещасний день! Скорботний день!
Найгірший з днів усіх, що знала я!
О день, о день, о день! О лютий день!
Такого чорного ніхто не бачив.

О скорбний день! О скорбний день!
Парис
Одурений, розлучений, убитий!
Тобою, смерте навісна, тобою!
Жорстокою зруйнований ущент!
Хоч я живий — моя любов умерла.
Капулетті
Зневажений, замучений, убитий!
Лиха годино, чом тепер прийшла,
щоб сплюндрувати наше свято пишне?
Дитя моє! Душа, а не дитя!
Ти вмерла! Ох, моя дитина вмерла.
А з нею радість нашу смерть пожерла.
О. Лоренцо
Спиніться! Сором! Не у горі ліки
на горе. Небо й ви по частці мали
в красуні цій; тепер її усю
забрало небо; це для неї краще.
Не одняли ви частку вашу в смерті, —
а частка неба вічно жити має.
Ви піднести її хотіли вище,
бо небо убачали в цім для неї,—
і плачете тепер, як піднеслася
вона превише хмар, на саме небо?
Вн любите її — й в своїй любові,
коли їй добре — плакати готові.
Не тим добро, що довгий шлюб беруть,
а тим, що замолоду в шлюбі мруть,
Втріть сльози й покладіть свій розмарин
на це прекрасне тіло й по звичаю,
в найкращому вбранні несіть до церкви.
Хай нам природа плакати велить,
та плач її нам розум веселить.
Капулетті
Усе, що для весілля є готове,

ви поверніть на похорон, слугове!
Музику нашу — на тужливий дзвін,
весільний сміх — на поминки печальні,
святочний спів — на похоронну пісню.
На тіло це складіть квітки весільні:
хай все у нас обернеться напроти.
О. Лоренцо
Синьйоре, й ви, синьйоро, йдіть до себе.
Й ви, графе, теж; готуйтесь провести
оце прекрасне тіло до могили.
Над вами, небо гнівом оповите.
Непослухом його не прогнівіте.
Виходять Капулетті, синьйора Капулетті, Парис і отець Лоренцо.
1-й музика
Їй право, ми можемо ховати свої сурми та йти собі.
Мамка
Добрі люди, ах! Ховайте, ховайте, бо ви ж знаете, це сумна подія.
Мамка виходить.
1-й музика
Присягаюся, що це можна ще надолужити.
Входить П’єтро.
П’єтро
Музики, гей, музики! "Утіху серця", "Утіху серця"! О! Коли хочете, щоб я був живий, утніть "Утіху серця"!
1— й музика
Нащо "Утіху серця"?
П’єтро
О, музики, тому, що моє серце само награє "У серці в мене туга". О! Утніть мені весело якоїсь сумної, щоб потішити мене.
2— й музика
Марна річ, не до пісень тепер.
П’єтро
Так ви не хочете?
Музики
Ні.

П’єтро
Ну, так я ж вам віддячусь.
1-й музика
Чим же ти віддячишся?
П’єтро
Авжеж не грішми: дотепом, бо ви таки недотепи.
1-й музика
Коли так, то ти лизоблюд.
П’єтро
А чи хочеш від лизоблюда мечем по головешці? Я не буду вашим нотоношею; а дам вам такої ФА та СОЛІ, що солоно буде.
1-й музика
Будь такий добрий, сховай свого меча та виймай свою дотепність.
П’єтро
Ну, так майте ж. Я вас поколошматю залізними дотепами, сховавши свій залізний меч. Відповідайте мені по-людськи:
Коли душа тремтить від мук
і серце сум стискає,
тоді музики срібний згук...
Чому "срібний згук"? Чому "музики срібний згук"? Що ти на це, Бараняча Струно?
1-й музика
Тому, синьйоре, що срібло має приємний згук.
П’єтро
Добре! А ти що скажеш, Скрипко-трьохструнко?
2-й музика
Скажу, що "срібний згук", бо музики грають за срібло.
П’єтро
І це добре! А що ти скажеш, Кобилко?
3-й музика
Ій-право, не знаю, що й сказати.
П’єтро
О! Ну, вибачай: ти ж співака. Я скажу за тебе: отож — "музики срібний згук" тому, що музики рідко мають злото за свої згуки: тоді музики срібний згук нас миттю розважає.

(Виходить, співаючи).

1-й музика

Що за в’їдливий пройдисвіт з нього!

2-й музика

Ік дідьку його, Джакомо! Зайдімо в господу, поки прийдуть голосільниці — то й пообідаєм.

Виходять.

АКТ П’ЯТИЙ

СЦЕНА 1

Мантуя. Вулиця.

Входить Ромео.

Ромео

Коли облесним снам пойняти віри,
веселу новину я ждати маю.
Владар душі сидить ясний на троні,
і цілий день бадьорість надзвичайна
мене підносить любими думками.
Немов знайшла мене кохана мертвим
(сон дивний, що мерцям думки дає)
й таке життя в уста мені відхнула
цілунком, що властителем я звівся.
О, скільки ж то в любові справжній щастя,
що й тінь її так радістю багата!

Входить Балдасаро.

Вість із Верони. Що там, Балдасаро?
Чи від ченця листів мені немає?
А що дружина? В батька все гаразд?
А як Джульєтта? Знов тебе питаю.
Скажи, що добре, й дух мій заспокій.

Балдасаро

Тож заспокійтеся, бо добре їй.
Лежить вона в каплиці Капулетті.
Її ж безсмертна часть — на небесах.
Я бачив, як її у склеп поклали,

і вість про це відразу вам приніс.
Даруйте ви мені цю вість недобру —
я лише виконав наказ, синьйоре.
Ромео
Чи ж правда це? Тоді погасніть, зорі!
Йди, принеси мені перо й папір
та наймеш коней, бо вночі я іду.
Балдасаро
Благаю вас, перетерпіть, синьйоре.
Ваш вигляд дикий та блідий віщує
недобре щось.
Ромео
Цить! Це тобі здалося.
Облиш мене й зроби, як я сказав.
Так від ченця листів мені немає?
Балдасаро
Ні, пане.
Ромео
Ну, нічого. Йди собі.
Та наймеш коней. Я прийду небавом.
Виходить Балдасаро.
Джульєтто, я з тобою сюніч ляжу.
Як це зробити? О, загибель! Швидко
приходиш ти до нас у час розпуки!
Аптекаря згадав я одного —
він тут живе десь — бачив я недавно,
як у дрантя одягнутий, похмурий
він зілля розбирав. Худий він дуже —
нужда його зсушила до кісток.
Висить у хижці в нього черепаха
та алігатор напханий, та інші
подоби риб дивацьких. На полицях —
нужденне зібрання скриньок порожніх,
горшків зелених, пузирів, цвілого
насіння, клоччя, коржиків з троянд,

розкладених кругом про людське око.
На цю нужду сказав я сам до себе:
коли б отрути хто хотів купити —
хоч в Мантуї цей торг карають смертю —
її мерзотник би продав напевне.
О, думка та потребу провістила —
її задовольнить цей непотреба!
Як я пригадую — оце той дім.
Таж свято — і нуждар замкнув крамничку.
Агов, аптекарю!
Входить аптекар.
Аптекар
Хто тут гукає?
Ромео
А йди лишень сюди. Ти, бачу, бідний.
Ось сорок золотих: продай мені
отрути драхму. Та такої тільки,
щоб швидко по всіх жилах розлилася,
щоб стомлений життям юнак впав мертвий,
щоб дух із тіла вилетів так само
гвалтовно, як той порох, що від іскри
мчить із страшного черева гармати.
Аптекар
Таке смертельне зілля в мене єсть —
та торг цей в Мантуї карають смертю.
Ромео
Ти ж голий і безщасний, а боїшся
умерти? Голод на твоїх щоках,
нужда й скорбота в погляді твоєму,
погорда й жебри гнуть тебе додолу.
Нема закону в нас тобі на користь.
Поруш його, візьми це й розживися.
Аптекар
Не я беру, бере моя убогість.
Ромео

Я вбогості й плачу, а не тобі.
Аптекар
Змішайте це з чим хочете й ковтніть.
Хоч вдвадцятеро більше сили майте,
вона вас прожене зі світу враз.
Ромео
Ось золото твоє — отрута більша
і гірший душогуб в цім світі чорнім,
ніж зілля, що боїшся ти продати.
Не ти, а я тобі продав отруту.
Прощай. Купи харчів, у тіло вбийся.
Ну, трунку жизний, час рушати нам
до гробу милої. Ти придасися — там!
Виходять.

СЦЕНА 2

Келія отця Лоренцо.
Входить брат Джованні.
Бр. Джованні
Шановний брате францисканче! Гов!
Входить отець Лоренцо.
О. Лоренцо
Чи це не брат Джованні обізвався?
Вітаю з Мантуї. А що Ромео?
Коли він одписав, то дай листа.
Бр. Джованні
Пішов я брата босого шукати,
товариша по ордену святому,
що саме хворих навіщав у місті.
Знайшов його. Але міська сторожа,
помисливши, що ми були обидва
у домі, де заразна пошесть править,
замкнула двері й не пустила нас.
Там і спинилася моя поспішність.
О. Лоренцо

А хто ж листа мого одніс Ромео?
Бр. Джованні
Послати я його не зміг, ось він, —
і не знайшов із ким його вернути —
так налякалися вони зарази.
О. Лоренцо
Нещасна доле! Братством присягаюсь —
не легковажний був мій лист, а повний
ваги великої. Таке недбальство
нещастям закінчитись може. Брате,
знайди залізну плішню й принеси
сюди до мене.
Бр. Джованні
Зараз, брате, зараз.
Виходить.
О. Лоренцо
Тепер один піду я до каплиці.
За три години збудиться Джульєтта,
Вона мене клястиме, що Ромео
про цю пригоду не послав я звістки.
Знов я до Мантуї з листом удамся,
її ж продержу в себе кілька днів.
Нещасний труп живий серед мерців!
Виходить.

СЦЕНА 3

Цвинтар; на нім каплиця Капулетті.
Входять Парис та його паж, несучи квітки й факел.
Парис
Дай, хлопче, факела. Йди й стань оподаль.
Ні, погаси, нехай мене не бачать.
Лежи під тисовими деревами,
припавши вухом до землі дзвінкої.
Хай жодна тут нога не ступить — квола,
безсила від розкопування мертвих —

щоб ти не чув її. Свисти до мене,
коли наближення чиє почуєш.
Дай квіти. Йди й виконуй мій наказ.
Паж
Мені немовби страшно тут самому
лишатися на цвинтарі. Та зважусь.
(Виходить)
Парис
Квітчаю, квітко, твоє ложе шлюбне.
О горе! З каменю твій балдахин.
Солодкою водою буду мити
його вночі, а ні — то слізьми туги.
Ночами буду похорон справляти,
квітчати твій надгробок — і ридати.
(Хлопець свистить)
О! Паж сигнал дає, що хтось підходить.
Чий крок проклятий хоче в тьмі нічній
урвати похорон любовний мій?
Що! З факелом? Сховаюся на хвильку.
(Відступає)
Входять Ромео та Балдасаро з факелом.
Ромео
Дай заступа мені й залізну плішню.
Візьми цей лист — та щоб уранці рано
моєму батькові його віддав.
Дай факела. Якщо ти жити хочеш —
щоб не почув, не вбачив — стій оподаль
і ні у чім не заважай мені.
Почасти, в склеп цей сходжу я для того,
щоб на лице дружини подивитись,
а, головне, щоб зняти в неї з пальця
коштовний перстень — він мені потрібен
в поважній справі. Тож іди звідсіль.
Коли ж насмілишся цікавим оком
на те, що я робитиму, зирнути —

клянуся небом — всі твої суглоби
я роздеру й голодний цвинтар ними
засиплю. Й час і намір мій — жахливі,
жорстокіші й лютіші незрівнянно,
ніж тигр голодний чи ревуче море.
Балдасаро
Я йду, синьйоре, й не заважу вам.
Ромео
Це дружній вчинок буде. Ось, візьми.
Прощай і будь щасливий, добрий хлопче.
Балдасаро
А все ж сховаюсь. Люті в нього очі.
Що ж тут він діятиме серед ночі?
Відходить.
Ромео
Проклята пащека, утроба смерти,
ти найдорожчий дар землі пожерла.
Я челюсті гнилі твої розціплю.
(Розбиваючи двері каплиці)
Й ще більше їжею тебе напхну!
Парис
Та це ж Монтеккі, той вигнанець гордий,
що вбив кузена милої, від чого
з печалі нібито красуня й вмерла,
Це він прийшов якусь ганьбу вчинити
над мертвим тілом. Я вхоплю його.
(Зближаючись)
Спини блюзнірський намір, злий Монтеккі!
Чи після смерти хто шукає помсти?
Мерзотнику засуджений, здавайся!
Скорися і ходім, а ні — то вмреш.
Ромео
Так, я умру, за тим сюди й прийшов.
Юначе любий, не гніви шаленця.
Тікай, про тих, що сплять отут, подумай,

побійсь мерців. Прошу тебе, юначе,
не дай мені прийняти ще гріха,
розгнівавши мене. О, йди ж! Клянуся,
тебе люблю я більше, ніж себе,
бо я прийшов повстати сам на себе.
Тікай, живи. Сам потім скажеш ти:
безумець наказав тобі втекти.
Парис
Я зневажаю твій до мене жаль.
Беру тебе на місці, як злочинця.
Ромео
Ти хочеш визвати? То ж маєш, хлопче.
Б’ються.
Паж
О боже! Б’ються! Приведу сторожу.
Парис
О! Смерть моя.
(Падає)
Як жаль у серці маєш,
в гроб до Джульєтти поклади мене.
Ромео
Аякже, покладу. В лице лиш гляну:
це граф Парис, Меркуціо рідня.
Що мій слуга казав, коли його
я ледве слухав, їдучи? Здається,
що мав з Джульєттою Парис побратись.
Чи він казав? Чи це мені приснилось?
Чи я здурів, ім’я Джульєтти вчувши,
що так помислив? Дай же руку! Лихо
в ту ж книгу, що й мене, її вписало.
Я покладу тебе у пишний гроб.
У гроб? Ні! У палац, безжизний хлопче,
бо тут Джульєтта спить. Її ж краса
перетворила склеп на покій світлий.
Ляж, смерте, тут похована мерцем!

(Кладучи Париса до каплиці)
Як часто при смерті бувають люди
веселими; то, кажуть їх близькі —
остання блискавка. Чи ж маю звати
це блискавкою? Мила! О, дружино!
Смерть, спивши з вуст у тебе мед, не встигла
собі скорити ще краси твоєї.
Ти ще не зможена: краси клейнод
ще рожевіє на вустах і личку;
там блідний прапор смерти ще не має.
Тібальдо, спиш у сповитку кривавім?
О! Краще я не догоджу тобі,
коли рукою, що твій цвіт зв’ялила
і ворога твого зірву я цвіт!
Прости ж, мій брате! Ах, Джульєтто мила,
чом досі ти вродлива? Чи ж можливо,
чи ж правда, що безплотна смерть кохати може
і що кістляве страховисько держить
тебе у пітьмі цій замість коханки?
Боюсь цього — й тому лишусь край тебе
і з темного цього палацу ночі
не вийду більше. Тут я, тут зостанусь,
між гробаків, твоїх прислужниць. Тут
я розташуюсь на довічний спокій —
І скину зорь лихих ярмо із тіла
знемоглого. Востаннє, очі, гляньте,
а руки — обійміть; вуста, мого
дихання двері, покладіть печать
лихв’ярці-смерті на контракт довічний!
Ану, сюди, гіркий мій провідниче!
Ти, лоцмане шалений, справ мій човен
загойданий, на неприступні скелі!
П’ю до коханої!
(П''є)
О, діду вірний!

Твій лік швидкий. Цілуючи, вмираю.
(Вмирає)
Входить з другого кінця цвинтаря отець Лоренцо з ліхтарем, плішнею та заступом.
О. Лоренцо
Святий Франціску! Скільки раз спіткнулись
на гроб мої старечі ноги. Хто там?
Балдасаро
Це друг один, що добре знає вас.
О. Лоренцо
Спаси Господь! Скажи, мій друже добрий,
що то за факел марно світло точить
гробаччю й черепам сліпим? Здається,
в каплиці Капулетті він горить.
Балдасаро
Так, мій святий синьйоре. Там і пан мій,
що ви так любите.
О. Лоренцо
Який?
Балдасаро
Ромео.
О. Лоренцо
Чи він давно тут?
Балдасаро
Добрих півгодини.
О. Лоренцо
Ходім у склеп.
Балдасаро
Не смію я, синьйоре.
Мій пан гадає, що пішов я звідси.
Він страшно нахвалявсь мене убити,
коли б я подивився, що він робить.
О. Лоренцо
Ну, жди, піду один. Страх обіймає.
Коли б не трапилось тут злого діла!

Балдасаро
Коли отут, під тисом цим я спав,
мені здалось, що пан мій з кимсь-то бився
і що мій пан убив його.
О. Лоренцо
Ромео!
(Зближаючись)
Ой лихо! Що це за криваві плями
при кам’яному вході до гробниці?
Чому ці леза, обкипілі кров’ю,
покинуті лежать у місці миру?
(Входячи до каплиці)
Ромео! Блідний! Хто ж іще? Парис?
І весь в крові! Ах! Що за зла година
спричинила оцю лиху пригоду!
Вона ворушиться.
Джульєтта прокидається.
Джульєтта
О, милосердний отче! Де мій муж?
Я знаю, добре, де я бути маю —
я там, де треба. Де ж Ромео мій?
Шум зовні.
О. Лоренцо
Я чую шум. Вставай з того гнізда
сна неприродного, зарази й смерти.
Власть, більша понад нашу, зруйнувала
всі наші наміри. Виходь же звідти.
Твій муж лежить на грудях в тебе мертвий.
Так само і Парис. Ходім, де-небудь
тебе я заховаю у черницях.
Ні, не питай, бо вже сторожа близько.
Ходім же, дочко.
Знов шум.
Страшно тут лишатись.
Виходить.

Джульєтта
Іди ж, іди, бо я звідсіль не вийду.
Що? Шклянка в милого мого в руці?
Отрута, бачу, смерть звела на нього.
Недобрий! Не лишив мені й краплини?
Я цілуватиму твої вуста —
ще, може, є на них отрути трохи,
щоб я умерла від цього бальзаму,
твої вуста ще теплі!
(Цілує його)
1-й сторож
(зовні)
Де ж це, хлопче?
Джульєтта
А, шум! Я поспішу. Кинджале любий!
Хапаючи кинджал Ромео.
Ось піхви.
(Заколюється)
Ржавій тут і дай умерти.
(Вмирає)
Входить сторожа з Парисовим пажем.
Паж
Оце те місце. Там, де факел світить.
1-й сторож
Кров під ногами. Обшукайте цвинтар.
Йдіть кілька. Стрінете кого — схопіть.
Виходять кілька.
Сумна картина! Ось убитий граф.
В крові Джульєтта — тепла й щойно вбита —
що тут пролежала два дні в гробу.
Звістіть же герцогові, Капулетті,
збудіть Монтеккі. А котрі — шукайте.
Інші строжі виходять.
Ми бачим грунт, де це нещастя сталось.
Але правдивий грунт цього нещастя

без розгляду неясний буде нам.
Входить дехто з сторожі з Балдасаро.
2-й сторож
Знайшли на цвинтарі слугу Ромео.
1-й сторож
Тримайте ж добре, поки прийде герцог.
Входять інші сторожі з о. Лоренцо.
3— й сторож
Ось тут чернець — тремтить, зітхає й плаче.
Ми плішню й заступа знайшли при нім,
коли він з ними йшов із цього боку.
1-й сторож
Ге, щось непевне. Придержіть ченця.
Входять герцог і почет.
Герцог
Яке нещастя рано так повстало,
що перебило нам спочивок ранній?
Входять Капулетті, синьйора Капулетті й інші.
Капулетті
Що там таке? Чого вони кричать?
Синьйора Капулетті
Народ кричить по місту про Ромео,
хто про Джульєтту і Париса. Й всі
до склепу нашого біжать із криком.
Герцог
Що це за страх тривожить наші вуха?
1-й сторож
Вельможний пане, граф Парис убитий.
Ромео мертвий. А Джульєтта тепла
й допіру вбита.
Герцог
Дізнайтеся ж, як ставсь цей лютий злочин.
1-й сторож
Тут є чернець та ще слуга Ромео
з приладдям одчиняти домовини

покійників.
Капулетті
О небо! Жінко, глянь, в крові Джульєтта!
Кинджал цей заблудив, бо дім його, —
дивись, порожній на спині Монтеккі —
і в груди нашої дочки потрапив.
Синьйора Капулетті
О горе! Це мені неначе дзвін,
що в домовину мою старість кличе.
Входять Монтеккі й інші.
Герцог
Іди сюди, Монтеккі. Встав ти рано, —
побачити, як рано син твій ліг.
Монтеккі
Нещастя: жінка моя вмерла сюніч.
Спинила подих їй журба за сином.
Яке ще лихо жде мене, старого?
Герцог
Глянь і побачиш сам.
Монтеккі
О ти, недоук! Чи ж тобі пристойно
поперед батька у труну лягати?
Герцог
Замкніть вуста крикливцеві на час,
аж поки ми з’ясуємо всі тайни,
причини й цілі дослідивши їхні.
Тоді вождем я стану в горі вашім
і поведу вас хоч на смерть. Тим часом
нехай терпінню смуток ваш уляже.
Ведіть же запідозрених сюди.
О. Лоренцо
Найперший я, хоч здатний на найменше,
та свідчать проти мене час і місце —
й жахливе вбивство це на мене зводять.
Тут я стою, провинник і суддя,

засуджений і виправданий разом.
Герцог
Кажи усе, що ти в цій справі знаєш.
О. Лоренцо
Скажу я стисло, бо дихання в мене
не вистачить на цю утомну повість.
Ромео — мертвий — був Джульєттин муж.
Вона йому була дружина вірна.
Я їх звінчав. І тайний день їх шлюбу
завчасну смерть приніс Тібальдо, цим
прогнавши з міста молодого мужа.
Вона за ним, не за Тібальдо, в’яла.
Ви, щоб облогу туги їй розбити,
хотіли силоміць її звінчати
з Парисом. Та вона вдалась до мене
і, страшно позираючи, просила
від шлюбу другого спасти її,
а то вона уб’є себе на місці.
Тоді я дав їй (бо на цім я знаюсь)
напою сонного, що так подіяв,
як я хотів, бо ніби смерть на неї
він звів. Я дав Ромео знати,
щоб він прибув у цю жахливу ніч
і визволив її з чужого гробу,
коли кінчитись мала сила трунку.
Та брат Джованні, вісник мій,
попавши, в пригоду, вчора повернув мій лист.
У час, коли вона збудитись мала,
прийшов я сам її зі склепу взяти
й переховати в келії у себе,
закіль я спосилаю за Ромео.
Прийшовши ж (за хвилину до її
пробудження) невчасно вмерлих тут
Париса і Ромео я побачив.
Вона встає. Благав її я вийти

й перенести терпляче волю неба —
та тут мене із склепу вигнав гомін.
Вона ж, в розпуці, не схотівши йти,
на себе (бачиться) наклала руки.
Оце й усе. Та ще відома й мамка
про їхній шлюб. Коли я винен чим
у справі цій, життя моє старе
хай перед смертю одбере у мене
рука найсуворішого закону.
Герцог
Тебе ми за святого досі знали.
А де слуга Ромео? Що він скаже?
Балдасаро
Про смерть Джульєтти пана я звістив
і з Мантуї він виїхав поспішно
й прибув сюди, до склепу. Лист оцей
сказав до батька однести раненько.
Коли ж у склеп відходив, наказав
під страхом смерти звідсіля піти.
Герцог
Дай лист, я подивлюсь на нього. Де
Парисів паж, той, що підняв сторожу?
Ану, кажи, що тут робив твій пан?
Паж
На гроб Джульєтти він квітки приніс,
сказавши одійти, що я й зробив,
А тут з вогнем прийшов хтось гроб одкрити.
Незабавки на нього пан мій кинувсь.
Тоді я за сторожею побіг.
Герцог
Цей лист потверджує слова ченцеві
і це кохання й вість про смерть Джульєтти.
А тут він пише, що купив отрути,
у бідного аптекаря і потім
прийшов сюди біля Джульєтти вмерти.

Де ж вороги? Монтеккі! Капулетті!
Який вас бич скарав за ворожнечу,
що небо втіху вам любов’ю нищить!
І я, що чварам вашим потурав,
двох родичів згубив. На всіх нас кара!
Капулетті
Монтеккі, брате мій! Подай же руку!
Це доччина вдовицька часть. Не можу
я вимагати більш.
Монтеккі
Я більше дам.
Я виллю їй статýю щирозлотну —
й поки Вероною Верона буде,
не знайдеться у ній над ту статую,
що я Джульєтті вірній подарую.
Капулетті
Ромео буде мати рівний дар
із нею. Бідні жертви наших чвар!
Герцог
Похмурий мир світанок ллє зі сходу.
Від смутку сонце чóла не зведе.
Йдіть, обміркуйте цю сумну пригоду.
Тим проститься, а інших кара жде.
Не знав бо світ сумнішої планети
понад судьбу Ромео і Джульєтти.
Виходять.

КІЛЬКА УВАГ ПРО ВАСИЛЯ МИСИКА ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАД "РОМЕО І ДЖУЛЬЄТТИ"

В одній статті 1928 року Микола Зеров писав про тодішню молоду поезію: "Здається мені, що на полі оригінальної поезії почався певний занепад". І далі: "Виходять одна по одній в ДВУ книжечки молодих поетів, одноманітні, як дитячий будинок на прогулянці, але навіть аматорові поезії нелегко попрочитувати їх до краю: так мало серед тих численних імен людей, позначених "лица необщим выраженьем", мало культури

вірша, уміння впоратися з технічною навіть стороною справи".
З-поміж усіх тодішніх молодих поетів Зеров виділив тільки двох, що виразно підносилися над загальним рівнем. Та й то виділив не без застережень. Це були Бажан і Мисик. "Підкупає безпосередньою свіжістю ліризму В. Мисик, але як хочеться часом побажати йому побільше темпераменту!" — писав він про автора єдиної на той час книжечки поезій "Трави" (1927). Отже, молодий початківець був помічений, нав'язалися особисті контакти. Якраз саме тоді розпочалась робота над другим виданням "Вибраних творів" Пушкіна. Упорядником був П. Филипович, перекладачами, крім нього самого, виступали всі чотири інші представники групи неокласиків — М. Зеров, О. Бургардт, М. Драй-Хмара, М. Рильський — визнані, на той час, можна сказати, чільні майстри поетичного перекладу. Склад учасників був обмежений. Окрім "п'ятірного грона" неокласиків, були допущені два поети старшого покоління — М. Чернявський і М. Вороний, з дебютантів запрошено Б. Петрушевського і В. Мисика. Для дебютантів це було почесне запрошення, і обидва блискуче довели, що заслуговують такої честі. Книга вийшла 1930 року. Мисик у ній представлений трьома поезіями. Це "Зимовий вечір", "Жив на світі лицар бідний" і "Біси". Речі дуже нелегкі для перекладу. Молодий поет виявив багато винахідливості в змаганні з труднощами. Його переклади нітрохи не програють від сусідства навіть з найкращими роботами уславлених майстрів, вони позначені цілковитою природністю вислову та ще якоюсь особливою свіжістю лексики, тим "лица необщим выраженьем", що його так прагнув Зеров у згаданій статті. Так перед читачем з’явився яскравий поет, наділений до того ж і специфічно перекладацьким даром, умінням перевтілюватись в обраного для перекладу автора, зберігаючи водночас і риси власної індивідуальності.
Незабаром відбувся й сольний виступ молодого перекладача: 1932 року з’явились "Пісні та поеми Роберта Бернса в перекладі й з передмовою В. Мисика". В нашій перекладній літературі це була дуже помітна подія, особливо якщо зважити на рік появи книжки: О. Бургардта, що перекладав Шекспіра і Шеллі, на Україні вже не було, перекладацькі інтереси І. Кулика обмежились американською поезією: отже, В. Мисик, власне, лишився єдиним, хто в царині англомовної поезії почував себе

так вільно і впевнено, що міг не тільки талановито її перекладати, а також інтерпретувати її як літературознавець. Інтенсивна праця тривала далі: датована наступним, 1933 роком, збірка "Будівники" містить, окрім оригінальних поезій та варіацій на теми балад про Робіна Гуда, також і перекладний розділ, в якому, крім нових перекладів з Бернса, знаходимо також Байрона, Шеллі та інших. Можна було сподіватися наступної значної публікації. Та сталось інакше. Несподіваний арешт 1934 року, безглуздий допит, на якому прийшлось доводити (безуспішно), що він справді Мисик, а не той, за кого його вважають, засуд і ув’язнення на Соловках. Здається, таке можна прочитати лише в якомусь гротесковому романі — у Кафки, скажімо. Та ні, це таки відбулось у дійсності й надовго вилучило В. Мисика з літератури. Повернувся в неї він уже в післявоєнні роки і поступово, якось непомітно, хоч і впевнено, посів у ній належне йому місце — одного з найвизначніших наших поетів і одного з найчільніших майстрів художнього перекладу. Його віршовані переклади, зібрані (не повністю й не систематизовано) переважно в двотомнику "Творів" (1983) та в книзі "Серед сонячної повені" (1987), показують, який широкий був діапазон його перекладацької творчості. Перекладав він і німців (народні пісні, Гете, Гельдерлін), і французів (сонети дю Белле, Скаррона, пісні Беранже, вірші Превера). Брав участь в антології словацької поезії (тут його автор — Шт. Крчмери), в антології поезії грузинської (уривки з народного епосу "Аміраніані", поети Абашелі та Габескірія), перекладав він і поетів інших народів Радянського Союзу. Є переклади з болгарської Христо Смирненського. І все ж найбільше уваги вділяв він поезії англомовній і персько-таджицькій. Бернсові залишився він вірний і в післявоєнні роки, переробляв юнацькі свої переклади, додавав нові. На той час уже незалежно від Мисика почав перекладати Бернса також Микола Лукаш. Обидва перекладачі порозумілись, об'єднали зусилля — і наступні видання Бернса — "Вибране" (1959) і "Поезії" (1965) — це вже результат розподілу праці між ними (є, щоправда, і збіги — деякі поезії існують і в перекладі Мисика, і Лукаша). Але якщо лаври за Бернса належать їм обом, то Джона Кітса ввів у нашу літературу сам В. Мисик,— перед появою збірки поезій Кітса в перекладі Мисика (1968) українською мовою було надруковано хіба яких зо два вірші Кітса. Отже, в свідомості нашого читача уявлення про Бернса і Кітса

органічно поєднані з ім'ям Мисика. Але показовий і реєстр інших англомовних поетів, до творчості яких більшою чи меншою мірою причетний Мисик: Мільтон, Вордсворт, Байрон, Шеллі, Лонгфелло, Уїтмен та інші. Не цурався Мисик і прози: 1962 р. в його перекладі вийшов найзначніший твір О'Генрі "Королі і капуста". А деякі прозові твори — "1919" Дос-Пассоса (1935), "Робінзон Крузо" Дефо (1938) зі зрозумілих причин вийшли анонімно.

Перекладній частині в своїх збірках (напр., "Біля криниці" 1967) поет звичайно давав назву "Захід і Схід". Який же Схід у Мисиковій перекладацькій спадщині? За винятком перекладів з віршів Рабіндраната Тагора та кількох тюркомовних поетів, таких, як, напр., класик туркменської поезії Махтумкулі,— це в основному персько-таджицька поезія. "Вибране" Рудакі (1962), "Рубаї" Омара Хайяма (1965), "Лірика" Гафіза (1971) — це найфундаментальніша частина персько-таджицького доробку. До неї слід додати цілу низку не менш визначних імен, як-от: Фірдоусі, Сааді, Джамі, Ібн Сіна та чимало інших, праця над якими не дочекалась завершення.

Коли заходить мова про орієнтальні переклади Мисика, звичайно кажуть, що він прийняв естафету з рук акад. А. Кримського, став продовжувачем його справи. Безумовно, ми глибоко шануємо Кримського, схиляємося перед його колосальною ерудицією, пишаємося, що в його особі маємо орієнталіста широкого профілю — іраніста, арабіста і тюрколога, вченого світового масштабу. Велику роль відіграли і його переклади, що вперше ознайомили нашого читача з шедеврами східної поезії. Але треба мати на увазі й те, що ці переклади — уже вчорашній день перекладного мистецтва. Кримський тримався того погляду, що дотримуватися формальних особливостей оригіналу недоцільно. Треба дбати лише про точне відтворення змісту, а форма мусить бути традиційна, європейська, звична для читача. Такі теоретичні засади він обстоював, напр., у рецензії на оди Горація в перекладі В. Щурата, дорікаючи перекладачеві, що той намагався відтворити в перекладі строфіку оригіналу. Отже, і в своїх перекладах з Гафіза він послуговується звичною для нашого віршування строфою зі звичною системою римування. Гафізові газелі, рубаї Хайяма не відтворені ніяк. Кримський був не єдиний у своїй нівеляції формальних рис східної поезії. Його вчитель акад. Ф. Ічорш так

само перекладав і перських, і античних поетів. Нинішні перекладачі працюють згідно з нинішніми вимогами до перекладу, вони ставлять собі мету відтворювати й формальні риси оригіналу (звичайно, в міру можливості, враховуючи відмінність мови й версифікації оригіналу і перекладу). З перекладів Мисика можна уявити собі, які були насправді в оригіналі ті вірші, що він їх перекладає. В. Мисик не просто продовжувач Кримського, він також реформатор, він наблизив наш "східний" переклад до сьогоднішніх вимог, підніс його на сучасний рівень. Це його велика заслуга.

В цьому перегляді досі жодного разу не було згадане ім’я Шекспіра. Пора звернутися й до нього. Вважалося, що Шекспіра В. Мисик почав перекладати лише в дозрілому віці: до тритомника 1964 року йому замовлено "Тімона Афінського", а видаючи повного Шекспіра, там, окрім того, вмістили ще "Юлія Цезаря". Якщо додати кілька пісеньок з п'єс, то цим і вичерпається весь внесок Мисика в нашу Шекспіріану. Але виявилося, що це не так: було знайдено ще й машинопис перекладу "Ромео і Джульєтти". Переклад зроблено 1932 року, отже, відразу після закінчення роботи над першою книжкою Бернса. Своєчасно видати його перекладач не встиг із причин зрозумілих. І ось він має дійти до читача більш як за півстоліття після його виникнення. Постає питання: чи витримав він випробування часу? Чи й цей переклад дорівнює визнаним шедеврам дозрілого майстра — "Тімонові Афінському" і "Юлієві Цезарю"? Що покаже нам зіставлення з іншими — ранішими й пізнішими — українськими перекладами цієї трагедії? І, нарешті, які вони, ті інші переклади? З цього останнього пункту ми й почнемо.

Серед тринадцятьох Шекспірових драм, що їх переклав П. Куліш, була і ця — "Ромео та Джульєтта" (видана 1901 р.). Праця Куліша над Шекспіром — це для свого часу був літературний подвиг, гідний усілякої хвали й шани, і ці тринадцять драм заслуговують на перевидання й пильного аналізу. Але це вже — набуток історії літератури, перейдений етап. Як на сьогоднішнє сприйняття — Кулішеві переклади вже застаріли, і я про них не згадував би, але 1928 року вийшла "Ромео і Джульєтта" з позначкою: "Переклад П. Куліша в переробці М. Вороного". Це була спроба підновити, осучаснити Кулішів переклад, зробити його придатнішим і для читання, і для можливої вистави. Переробка досить

вдала, та все ж це був лише паліатив, що ніяк не знімав з порядку денного потреби в нових перекладах. І вони з'явились. 1937 року — переклад А. Гозенпуда, 1952 року — І. Стешенко. Цей переклад потім перевидавався ще двічі — в тритомнику 1964 року і в другому томі повного видання Шекспіра — 1985 р. В це останнє видання редактор (Д. Паламарчук) вніс деякі зміни, що сприяли удосконаленню перекладу.

Як бачимо, обидва переклади "молодші" від Мисикового, хоч у свідомості читача — останній, найновіший переклад — це якраз Мисиків. Отже, наше завдання — зіставити його саме з цими двома хронологічно найближчими перекладами. Чи не найпоказовіше буде, коли ми почнемо з самого початку, з прологу, що його виголошує актор перед виставою. Це сонет, отже форма складна, важка для перекладу. Суперники Мисика — перекладачі відомі й досвідчені, що немало прислужилися популяризації Шекспіра на Україні. Як же у них вийшов цей вступний сонет?

Мета його — стисло переповісти глядачам п'єсу: дія відбувається в Вероні, де дві шляхетні родини ворогують між собою, але двоє молодят із цих родин покохалися. Через ворожнечу кохання це виявилося трагічним, скінчилося смертю обох закоханих, і ця смерть поклала край ворожнечі — родини примирилися. Наприкінці — звертання до глядачів, щоб ті прихильно сприйняли виставу,— можливі хиби актори надолужать старанною грою. Ось як це виглядає в перекладі А. Гозенпуда:

Однаково шляхетні дві родини
Здавен жили в Вероні преяснй;
Стара ненависть спалахнула нині
І кров’ю близьких вкрився рід лихий.
Від черева тих ворогів заклятих,
Закохані, під впливом злих зірок.
Ненависть рідних встигли подолати
Та свій кінець наблизили на крок...

Досить цього уривка, щоб переконатись, що боротьба з труднощами сонетної форми забрала у перекладача надто багато сил. Навряд чи глядач, слухаючи ці рядки, зможе схопити зміст п'єси,— настільки невиразні тут його контури. Незрозуміло, котрий саме рід лихий, і чому один, а не обидва. Недоречний тут вульгаризм "черево". Забракло місця,

щоб сказати, що закохані вродилися кожне в одній з ворогуючих родин, а виникає якась комічна конструкція: від черева закохані.
Трохи краще впоралась із своїм завданням Ір. Ів. Стешенко. Проте без недоладностей не обійшовся і її переклад. Ось його первісна версія:
Шляхетні рівно, знатні дві сім'ї
В Вероні пишній, де проходить дія,
Ведуть запеклі і тяжкі бої,—
Аж враз кривава сталась там подія...
"Запеклі і тяжкі бої" — сказано аж надто сильно,— адже мова йде не про дві армії під час війни, а про ворожнечу двох родин, що спалахує принагідно. Але читаймо далі, яка ж там іще могла статися враз кривава подія, коли й з попереднього ясно, що тяжкі бої точаться постійно? Виявляється, що:
Коханців двоє, з роду ватажків.
Ворожі ті утроби породили...
Зовсім несподівано і незрозуміло — чому народження двох коханців є подія і раптова, і кривава? І що означає "з роду ватажків"? "Ватажки" тільки для рими, і то невдалої, бо далі читаємо:
І тільки смерть трагічна юнаків
Криваву ворожнечу припинила.
Справді, ворожнеча припинилась після смерті Ромео і Джульєтти. Але невже таки Джульєтта теж юнак? В остаточному варіанті після втручання редактора юнаки, щоправда, зникли.
Якщо після цих перекладів звернутися до Мисикового, то його перевага видасться безперечною — так логічно там плине розповідь. Набагато ефектніше і поетичніше вийшли у нього й два останні рядки прологу (хоча справедливості ради відзначу, що "надолужим" є і у Вороного в переробці Кулішевого перекладу, але там це слово посеред рядка, отже, незвичайна рима "небайдужим — надолужим" — власність Мисика).
Після прологу йде прозора сцена — розмова слуг. Перекладати прозу Шекспіра не легше, ніж вірші: потрібно дбати, щоб це була справді розмовна, а не писана мова. А крім того — дуже часто Шекспір вдається до гри слів, яку перекладач повинен також якось відтворити. Отут-то й починаються для перекладача справжні муки, наслідок яких — вимучений переклад, штучна, неорганічна гра слів. Цікаво поглянути, як

у цьому випадку поводиться В. Мисик. Дуже сміливо. В той час, як інші намагалися, тримаючись близько до оригіналу, утворити й українською мовою якісь каламбури, Мисик ухилився від буквалізму й створив дуже невимушений, дуже природний варіант, граючись такими словами, як "потерпимо, потерпаємо, потерпнуть, отерпла". Виходить щось конгеніальне оригіналові. Та й самий діалог дуже жвавий, позбавлений найменшої книжності.

Зрідка, правда, можна натрапити на місця, перекладені слабше. Це, зокрема, в особливо "бароккових", надмірно вишуканих діалогах,— напр., в любовних діалогах Ромео і Джульєтти. Ускладненість оригіналу стає заплутаністю в перекладі. Є навіть одна синтаксична незграбність — у третій сцені третьої дії, в розмові Ромео і Лоренцо. Ось слова Ромео:

...(мухи) можуть
вони на біле диво рук їй сісти
і вкрасти з вуст її небесну ласку,
що червоніють, і в дівочій цноті,
немов за гріх цілунок власний мають.

Нормальний порядок такий: "вкрасти з вуст її, що червоніють, небесну ласку". А коли між "вуст" і "що червоніють" втрутилася "небесна ласка", то це вже синтаксичний ляпсус. Мабуть, у автора був намір переглянути молодечий переклад,— тоді б він вніс належні виправлення. На жаль, часу для цього вже не вистачило. Але місць, які потребують такого перегляду, зовсім небагато. І в такому вигляді, в якому він дійшов до нас, цей переклад має не малу перевагу перед тими, що є в розпорядженні і читачів, і режисерів. На закінчення цих нотаток хочу звернути увагу — також на закінчення п'єси в Мисиковому перекладі:

Не знав бо світ сумнішої планети
понад судьбу Ромео і Джульєтти.

Вживши слово "планета" в значенні "доля", поет іще раз показав нам, яким він був тонким стилістом, які мовні скарби були йому підвладні.

Григорій Кочур